

SOUHLAS
učení
ČESKÝCH BRATŘÍ
s učením
Reformovaných církví.

Ze spisů Českých Bratří
dokazuje
BOHUSLAV IGNATIUS,
léta 1754.

Nový překlad s proslovem i s doslovem.

Na žádost několika přátel
vydal

Dr. EDUARD BÖHL,
profesor reformované dogmatiky a symboliky ve Vídni.

OBSAH:

	Str.
Proslov	3
Přístup	6
Oddíl I. O desateru	13
Oddíl II. O všudypřítomnosti těla Kristova	17
Oddíl III. O sestoupení Páně do pekel	22
Oddíl IV. O vyvolení z milosti	23
Oddíl V. O smyslu slov ustavení večeře Páně	28
Zavírka	38
Dodatek	45
Doslov Heřmana z Tardy.....	46
I. O jednotě Bratří a Reformovaných osvědčené historií	46
II. Spisek Mošovského proti Bohuslavu Ignátiovi	47
III. Jeho vyvrácení	48
IV. Poukázání na jednotu zásad učení bratrského a reformovaného	49
V. Vyvrácení námitek činěných proti jednotlivým článkům	52
a. O rozdělení desatera	52
b. O všudypřítomnosti těla Kristova	53
c. O sestoupení Kristově do pekel	54
d. O věčném vyvolení	55
e. O večeři Páně	56
VI. Úsudky Bratří o augšpurské konfesí	63

Proslov.

K novému vydání tohoto spisku, pocházejícího bezpochyby z péra Elsnerova, dostalo se níže psanému zvláštního podnětu. Někteří studenti obrátili se v zimním pololetí 1873-74 ke mně s otázkou, zdali by nebylo na čase, v nově česky vydati spisek Bohuslava Ignatia „o reformované smýšlejících Českých Bratřích.“ Projevil jsem ochotu postarati se o peníze u přátel Hollandských, pak-li by moji milí posluchači v překládání spisku se uvázali. S nevšední horlivostí dva z nich k dílu přikročili a v málo měsících podali mi hotový rukopis.

Knížka tato dostala účeli svému již před 120 lety.¹ Zdá se, že se jí tehdy čelilo proti Ochranovským; k tomu aspoň poukazuje závěreční poznámka knížečky (na str. 44). Dotírání Ochranovských měly se slušné meze klásti. I za nynější naší doby má knížka tato vykonati úlohu. Nalézají se někteří, kteří by rádi to co naše českoreformovaná církev již téměř po celé století svým nazývá a sobě upravila, podlé nějakých svých smýšlének přeměnili. Opět jsou jiní, kteří naši českoreformovanou církev za vhodnou půdu mají, na kteréž by k nějakým svým pokusům odvážit se mohli. Přebytek sil, jakým ve svých domácích církvích neb denominacích prý oplývají, má staré této krvi mučednickou napájené zemi k dobrému se dostatí. Domnívají se, že naše českoreformovaná církev tak velice v počátcích vyvinování svého se nalézá, že vzhledem ní možna přivolati ještě kterýchkoli denominací, o něž by opírajíc se sil nabývala a zmohutněla, jako břečtan kol jilmy se vypínající. Ale církev naše ode dávna té opory si povědoma jest, která jí proti bouřím žádoucí ochrany poskytuje.

Již před téměř sty lety, při novém probuzení se evanjelického života v Čechách a na Moravě, byla tu helvétská konfesí co pevný kmen, k němuž nové štípký se přivínouti měly a kolem kmenu tohoto církev naše víc a více se vztýčila. Nad to pak jest církev naše strůmkem, jehož kořeny daleko za nás zasahují do šeré dávnověkosti; jedině ona jest legitimní

---

1 Spisek věnován byl: „Všechněm českobratrským sborům, zatím v Berlíně, v Husinci, na Táboře, a na Hradice se nalézajícím.“ Poslední tři sbory české v Pruském Slezsku doposud trvají.

dědičkou oné slavné českobratrské Jednoty, kteráž ovšem pronásledována, nikdy pak zcela vyhubena býti nemohla, a datuje trvání své posléze od Husa, toho reka a mučedníka za víru a pravdu Boží. Čím Jan Křtitel Kristu Pánu byl, tím byl Jan Hus za ním následujícím reformátorům. Ze setby Slova Božího, tímto mučedníkem rozsátého, pučilo evanjelické přesvědčení této maličké strany, všechny ostatní českoevanjelické strany přetrvavší. Plné pravdy při počátku ještě neměli, byli však soli středověkého křesťanstva, bratřimi a spoludělníky Valdenských, kteříž jako oni, byli vynikajícím článkem v počtu synů Božích, celým středověkem se táhnoucím. Třebat tedy Bratří z počátku nohama ještě poněkud v bahně římskokatolického učení stáli, hlavou svou zasáhli do výsosti milosti Boží v Kristu. A toto se napájení a žití v světle milosti stalo se příčinou, že Bratří hned od prvopočátku o svátostech, o křtu a večeří Páně právě soudili a kalvínsky před Kalvínem smýšleli. Jsouť oni svědkové pravdy Boží, jak dalece tato i v samé středověké církvi ještě se skrývala; oni sami za hodné uznání osvěcení Ducha svatého za doby, kdež obnovení církve v hlavě a v oudech jinde všude zůstávalo pouhým přáním.

Avšak měli přijíti lepší časy. Zcela neočekávaně, brzy tu, brzy tam a nikoli toliko v jedné národní církevní společnosti, povstali reformátoři a z rozličných míst dalo se evanjelium neodolatelnou mocí u vítězný pochod po celé Evropě. Když pak nyní tito nově vyvolení a poslaní nástrojové Boží přicházeli, nezbyvalo Bratřím, než buď odstoupiti s jeviště dějin, anebo učiti se od nich a spojití se s nimi. Bratří učili se a připojili se, tito nezištní, pobožní lidé, a to zůstane nehynoucí jejich slávou! Tím potom popřáno jim, dočkati se ještě jednou času velikého rozkvětu a zaujítí a podržeti mezi nejpřednějšími národy Evropy čestného místa v protestantských církevních dějinách. A právě tento malý, ale v Bohu mocný hlouček Bratří probudil se za času tolerance po třetí k novému životu a čím on v Čechách ještě se státí může, jedině závisí od věrného zachování starých církevních klenotů: *kázání čistého slova, posluhování svátostmi podle Písem a církevní kázně*. Naděje naše, v které nás dějiny utvrzují jest, že co štípil nebeský Otec, vyhubeno býti nemůže. Církevní dějiny sotva podobného příkladu poskytují, kdež by církevní společnost, po 150 letém snu, vzkříšení se byla dočkala.

Zmužile se tedy majíce, nebojmež se co štípení nebeského Otce vzdorovati

nepříteli, ovšem nestyd'mež se Bratří svých! Bratřimi těmito pak dle Bohuslava Ignatia jsou od starodávna Reformovaní.

V doslovu uvázal se přítel můj Heřman z Tardy, dokt. bohosloví a vrchní církevní rada helvétského vyznání, poukázati na nepodstatnost námitek, kterých proti spisku Ignatia činil slovenský kazatel M. Institoris Mošovský v anonymně léta 1785. vydaném spisku: „Potřebné ponapravení omylného spisu: Reformitského smyslu Bratří Češi (sic) od Ignáce Bogislava.“

Necht' pak dílko Bohuslava Ignatia jako dříve, tak i nyní ještě se potká s hojným užitkem! Ten byl úmysl níže psaného při vydávání tohoto dílka, to zároveň vroucí jeho přání pro reformované Bratří v Čechách a na Moravě.

Dr. Ed. Böhl,
profesor na evanj. bohoslovecké
fakultě vídeňské.

Přístup.

Již od dávných let naskytovala se otázka: *Shoduje-li se*² učení pravých Českých Bratří s nynějším učení *helvétského*, aneb *augšpurského* vyznání? Na tuto otázku se rozličně odpovídalo. Bohoslovci A. C.³ velmi se přičiňovali, aby obšírně dokázali, že Bratří Čeští se svým učení k evanjelicko-lutherské církvi přináležejí. Evanj. reformovaní⁴ bohoslovci neujímali se tak horlivě hádky této, ačkoliv se tu i tam krátce o ni zmiňují.

-
- 2 V pozoruhodné knížečce dr. J. Kr. Koechra: „Tři poslední a nejdůležitější konfesí Českých Bratří“ na str. 477 — nalézám zajímavou poznámku o společenství a souhlasu Českých Bratří s jinými evanjelickými církvemi. Po uvedení rozličných mínění mnohých učenců končí na str. 487. §. 5, následovně: „Z těchto pletek snadno lze vybrednouti tomu, kdo tyto tři věci předpokládá a pilně pozoruje: 1) Musí se odložití choutka po získání mnohých přívrženců některé církvi. 2) Nesmí se Čeští Bratří dle úsudku a spisů jiných lidí, nýbrž z jejich vlastních knih věroučných posuzovati. 3) V ohled vzítí dlužno postup časový... Při tom spatřujeme tré značných změn v učení jejich. Dle mínění našeho seznáme zřetelně, že staří Čeští Bratří byli před reformací Kalvinisty před Kalvínem; že pozdější Bratří Čeští, kteří za času Luthera žili, více k učení tohoto se přiznávali; nejnovější však po smrti Lutherově vždy více k reformované straně se chýlili.“ Co k tomu podotknouti dlužno, podáno v závírce.
- 3 To učinil M. J. K. Rieger, farář u sv. Leanharda v Štutgartu s chvalnou pílí ve svých „Starých a nových Českých Bratřích“ ve třech oddílech v osmerce, jakož i ve své tak zvané „Smlouvě solní.“ Viz dr. Loešra Historia motuum part. I. str. 197. atd. part. III. str. 103. Tak soudí též Bodenstern v listu svém k Brencovi, jak nám Komenský v spisku „de ecclesiae Bohemiae ortu (o původu České církve)“ §. 85. připomíná. Neméně Dannbauer, neb vlastně Spener v Dissert. de eccles. Valdensium orthodoxiae Lutheranae teste et socia." A mnozí jiní.
- 4 Něco sem příslušného nalézáme v zajímavém traktátu zvaném „Valdensia“ od Balt. Lydia. Taktéž u Jaques Basnage v l'histoire de l'église reformée a u Lenfanta v histoire de la guerre des Hussites atd. Více podal nám o tom slavný prof. van der Honert z Leydeny v Holandsku, vydav svou Dissert. Historico-theologica a Oratio inauguralis de Valdensibus atque Fratribus Bohemis. V těchto ukázal, jak se učení Valdenských a Českých Bratří od vynálezů nynějších tak zvaných Moravských Bratří velice liší. Nikde však nenalézám, že by o tom něco důkladnějšího od reformovaných bohoslovců se bylo podalo.

Četl jsem s velikou pilností a nestranně spisy Riegra, Saliga, Köchera, Theobalda a jiných českých dějepisců, kteří o Českých Bratřích píší. Uvážil jsem nestranně jejich důvody a mínění, ale až posud nemohl jsem být přesvědčen, že by staří, praví Čeští Bratři náleželi k evanjelíkům augšp. vyz. Upřímý jinak farář Rieger píše o učení Č. Bratří nezřídka takové věci, které i jej bez pochyby v rozpacích a nejistotě nechaly.⁵ Mně zdá se to býti neslušným a planým, pakli někdo skutečné násilí na pomoc běře, aby jen Č. Bratry s jejich učením na svou stranu přivedl. Láska k pravdě tak nejedná. Tato zkušuje a zkoumá vše nestranně a schváli konečně věc, mající pro sebe nejvíc příčin a důvodů. Málem bych přišel na myšlenku, že mnohý učenec za zvláštní čest sobě pokládá, moha ačkoliv často násilně dokázat, že slavní a ctění Č. Bratři v učení svém rovné s nim náhledy měli. Než co mi pomůže, kdybych i mohl srovnalost učení jejich s mým jisté a nenuceně dokázat? Učinil bych tím sebe a učení své vznešenějším a slavnějším? Pravá podstata dobrého učení církve křesťanské není tak tuze souhlas jeho s učením starých Č. Bratří, nýbrž souhlas se samospasitelným Slovem Božím, dle něhož i učení Č. Bratří zkoušeno býti musí.

Nad to byli C. Bratři hlavně jen proto tak proslulými, že s čistým učením

---

5 Viz především jeho 3. díl str. 353. pozn. na str. 361, 381, 406. atd. Na str. 410 uvádí tam Rieger několik námitek, jež D. V. E. Loešer proti konfesí Českých Bratří z roku 1535 vyjádřil, kupř. proti tomu, když Kristu vykoupení všech vyvolených se připisuje; když se o lidském přirození Kristově učí, že Kristus ani tím viditelným osobným bytem neb způsobem, kterýmž někdy zde na zemi byl, ani tím oslaveným, jehož při zmrtvýchvstání došel, již není tak zde na světě. Art. VII. Taktéž na str. 450-453 viděti lze, že Jana Hedericha superintendenta Jihlavského, Flacia a nepokojného Benedikta Morgenkerna co odpůrce učení Českobratrského uvádí, čímž dokazuje, že nemalý počet učitelů jeho církve České Bratry nikoliv za spoluvěrce své nepovažovali. Totéž vidno v Koechrových posledních třech konfesích Českých Bratří na str. 559, kdež v poznámce praví, že ačkoliv celá bohoslovecká fakulta lutherské církve (Tubinky) tvrdí, že moravská bratrská církev s ev. lutherskou církví ve spojení jest, přec takovému tvrzení nejen jistý nejmenovaný, nýbrž především farář Neumeister v svém „Mene Tekel“ na odpor se staví. Viz též jmenovanou knihu Koechra na str. 481, kdež praví: Roku 1645 kladla celá bohosl. fakulta Wittenberská Bratřím základní bludy za vinu ve věcech víry, a polským magnátům nikoliv povoliti nechtěla, aby s nimi ve spojení vstoupili. Výrazy oné fakulty jsou velmi tvrdé a nelaskavé, čehož se v Jablonského histor. consens. Sendom. Sect. III. p. 133 násl. dočísti lze. Mnohá drsná obviňování proti Bratřím uvádí Koecher na str. 544-545 z Flaciovy Epist. Dedicatoria p. Sebastianu z Cetlic. Viz též u Theobalda v jeho Husitských válkách díl II. str. 178-182 konfesí Taboritů, zvláště str. 181, kdež vše jest Invariatae A. Conf. zcela na odpor.

Slova Božího ostrou a vzdělavatelnou⁶ kázeň spojovali a bezúhonně živu býti usilovali. Kde však tohoto v církvi, ať té neb oné nenalzáme, tam také marná a ničemná jest chlouba srovnalosti v pouhém učení.

Obdivována-li na Č. Bratřích ryzost učení, stává se to jen proto, že za času tak hrozného úpadku učení křesťanského přec tak daleko to přivedli, a že ač čtení a rozjímání Slova Božího přísně zakázáno bylo, oni přec jediné Písma se přidrževše, vše dle Písma zařizovali. Toho by ten nebyl tak snadno učinil, jemuž by více o pokoj, pohodlí a přízeň u lidí, než o věc Boží a věčné blahoslavenství bylo se jednalo.

Zdá se, že p. Rieger v svých „starých a nových Bratřích“ v tom si liboval, by mohl ukázati, jak ryzé učení evanjelické od času apoštolů až po Luthera vždy divně a nezměnitelně zachováno a rozšiřováno bylo, dílem od Valdenských a dílem od Viklifa naučivšího se tomu od oněch, dílem též od Husitů a Táboritů a od nich pocházejících Č. Bratří, jichž Luther v mužné horlivosti následoval. Však i na tom nemnoho záleží. Kdybych ani dokázati nemohl, že by čisté učení evanjelia každého času veřejných, zřejmých vyznavačů bylo mělo, již to bylo by mi potěšitelným, že ono mně i jiným spásy žádostivým křesťanům k dobrému v Slovu Božím zachováno bylo. Toto podotkl v. Mosheim v svém „Versuch einer unpartheiischen Ketzergeschichte“⁷ (Pokus nestranné historie kacířů) maje za to, že nejednáno dobře, anť bylo se Valdenských, Albigenkých, Viklifitů atd. tak příliš ujímáno a oni v bratrstvo evanjelických církví přijímáni, by se tím nepřetržené trvání církve evanj. dokázalo. Bylo by se mohlo, praví, kratčeji a jistěji odpověditi: Nestávalo-li církve naší před Lutherem, stávalo alespoň víry naší v Písmě proroků a apoštolů. Můj účel pozůstává pouze v tom, abych nestranné a pravdy milovné církvi křesťanské bez falše a zcela prostě naznačil, jak se věc s učením starých Bratří Č. má a s kterou z církví evanjelických oni v nejbližším spojení stojí. Lhostejným mi bude, čili učení starých Č. Bratří více k církvi augšp. neb helv. vyz. se kloní, vyložím-li jen z jejich vlastních knih, který jest pravý smysl učení jejich. Činím to tím ochotněji, an jsem se českému jazyku naučil, čehož v této věci každým způsobem potřebí jest. Kdyby byl farář Rieger česky uměl,

---

6 Viz o tom Jana Lasitského knihu o řádu a kázni Českých Bratří kap. XXV—XXVIII., a kap. XXIV. o vyobcování.

7 Viz předmluvu str. 29. a D. Krafta novou bohosl. bibliotheku VII., na str. 587, 588.

byl by ve své úvaze „o Starých a nových Č. Bratřích“ lépe soudil. Vždy jest mnohem lépe pro každého, toho lidu řeč znáti, o jehož učení a mravech psáti chce; nemusí pak cizím okem na věc hleděti a dát se jinými vésti,⁸ nýbrž sám může, čeho mu třeba, najíti, čísti, posuzovati a o tom rozhodovati. Prameny, z nichž nejhlavnější částky učení českobratrského posuzovati budu, jsou jejich vlastní knihy, které se nám zachovaly a které dosud dostati lze. Já je všechny mám a chci vše tak zde napsat, jak jsem to v nich shledal. Spisy ještě stávající, neb knihy učební Č. Bratří jsou následující:

1. Konfesí starých Č. Bratří z roku 1535⁹, kterou šlechta a

- 8 Tak prohřešil se jistý recensent E. v 83. hlavě Kraftově bohosl. bibliótheky z neznalosti české řeči velice proti pravdě a slušnosti. Důvěřoval až přespřiliš svému tlumočnicku a dal se tím zavést. Nejenom že nápis jednoho spisku českého číslo VIII. chybně uvedl, nýbrž i spisovatelovi jeho několikrát zcela falešný smysl podvrhl. Což jest zcela na odpor povinnostem opatrného recensenta. Proto dal jsem mu v listu svém, psaném vzácnému příznivci několik přátelských napomenutí. Je-li učenlivý, dá se tímto mým připomenutím k větší opatrnosti povzbuditi. Je-li toho ale následkem své svévole neschopným, musí si dát líbit, bude-li od přátel pravdy k svému zahanbení a polepšení ještě vícekrát napomenut. Tak nalézám také v knize učeného Riegra „Staří a noví Čeští Bratří“ svazek III. str. 423. blud, pocházející taktéž z neznalosti českého jazyka; neboť **1.)** cituje tentýž českou knížku Matěje Krocínovského zcela chybně; **2.)** uvádí tohotéž Krocínovského později jakoby o něm dříve ani byl nemluvil. Zdá se jakoby byl M. Sam. Martinia za spisovatele té knížky měl, kdežto on byl jen jejím vydavatelem. Tak má se to s knihami, jichž řeči nerozumíme. V takových pádech jest dobře poraditi se dříve s těmi, kdož té řeči mocni jsou.
- 9 Konfesí Českých Bratří se od času k času mění, tak že jest potřebí pro jistotu držeti se vždy jedné. Já se držím konfesí od roku 1535 tím raději, anaf **1.)** od Českých Bratří co hlavní kniha rozličným knížatům a králům k obraně Bratří předložena byla, na př. r. 1535, 14. listop. králi Ferdinandovi ve Vídni, r. 1564 císaři Maximiliánovi II. v Čechách vedle německého zpěvníku a r. 1563 králi Sigismundu Augustovi v Polsku. **2.)** Poněvadž nejlepším svědectvím Luthera, Melanchtona, Bucera, Krucigera atd. hojně jest opatřena. **3.)** Poněvadž nejčastěji tiskem vydána byla na př. r. 1538 ve Vittenberku, r. 1557 v Tubinkách od Vergeria s předmlouvou Lutherovou, listem Melanchtona a výtahem z knihy Bucerovy: Scripta duo adversaria Latomi etc. a r. 1558 pod názvem: Confessio fidei ac religienis baronum ac nobilium Bohemiae etc. Regi anno 1535 oblata. Adjectum simul quorundam gravissimorum virorum de hac confessione judicium. Hanc multae ecelesiae, quae sunt in regno Poloniae, nuper suseperunt. Nunc iterum excusa anno 1558. (Počet z víry a z učení i náboženství křesťanského králi r. 1535 od pánů a rytířstva království českého podaný. Přidáno jest také nazad i některých znamenitých mužů o této konfesí soud a svědectví. Konfesí tuto

nejpřednější páni Jednoty Českých Bratří císaři Ferdinandu I. doručili.

2. Starý Českobratrský katechismus,¹⁰ na začátku 17. století opět vydaný s předmluvou všech starších a učitelů Jednoty.
3. Staré zpěvníky Českobratrské¹¹ ze 16. a 17. století a z roku 1659, který Jan Amos Komenský v Amsterodamě vytisknouti dal.

---

přijalo nedávno mnoho církvi v království Polském, nyní opět vydána roku 1558.) Viz Riegra „Starí a noví Čeští Bratří“ III. díl, str. 387-411, kdež o tom obšírně pojednává. Tatáž konfesí vyšla též latině a německy. Česky byla od faráře Elsnera r. 1748 v Berlíně poopravena a opět vydána. Koecher vydal ji v němčině 1741 a podotýká, že konfesí Bratří Českých z lét 1535, 1564 a 1609 za totožná považována býti mohou, anť smysl jejich se úplně srovnává. Anobřz dosvědčuje, že z těchto tří konfesí veřejné učení Českých Bratří úplně vysvítá. Sylv. Vil. Ringeltaube podotýká ne bez příčiny, že konfesí z roku 1563 a 1564 do polštiny přeložená a králi Sigismundu Augustovi veřejně doručená a od něho schválená, právě jest ona z roku 1535. Viz „Příspěvek k historii augšp. konfesí“ na str. 150-216, kdež českou, polskou a německou konfesí porovnává, souhlas jejich dosvědčuje, třebať by způsobem mluvení sem tam se lišily.

- 10 Tento katechismus jen již velmi zřídka kde se nalézá. Byl též r. 1748 v Berlíně s uvedenou právě konfesí vydán.

Rieger připomíná v svých „Starých a nových Českých Bratřích“ Bratrský katechismus svazek III. str. 152 a praví: „R. 1523 vydali Bratří katechismus a poslali jej Lutherovi, by z něho mínění jejich seznal. Kdežto však v něm stálo, že svátosti těla Kristova nemáme se klaněti, poněvadž tělo Kristovo dle své podstaty není v ni obsaženo, prosil Luther, aby se Bratří o tom zřetelněji vyslovili.“ Viz též v tétěz knize str. 354, kdež Rieger praví : „Píše se též o větším katechismu, o němž však dalších zpráv nemám. V Brémách vytisknuta byla 1613: „Summa catechismi in usum scholarum orthodoxarum Unitatis Fratrum in Bohemia et Moravia, graece et latine 1412.“ Snad má stát 1512, neb 1472, poněvadž 1412 o Českých a Moravských Bratřích ještě nebylo řeči. (*Tato summa bratrského katechismu znova česky vydána nedávno kněhkupectvím Kobrovým v Praze. Udává se r. 1615 co rok Breménského vydání. Překl.*) Vůbec nazývá se česko-bratrský katechismus, o němž mluvím, větším, anť stává ještě menšího, jehož užívá se v polských bratrských sborech, polsky i německy.

Mluví se též o česko-bratrském katechismu jistého Jirka. Tento však není pravý česko-bratrský katechismus, jakož nám Salig vypravuje, že onen Jirk k augšp. konfesí se přiznal a že také jeho katechismus přirozeným způsobem lutherské jeho smýšlení prozrazuje. Uměl tento Jirk také lépe německy než česky a byl bezpochyby (k lutherskému učení se nachyluje) duchovním správcem německého lutherského sboru Neidenburgského v Prusích, kterémuž k vůli potom katechismus ve smyslu

4. V bratrské historii velmi známá šestidílná Česká Biblií,¹² s důkladnými, zřetelnými poznámkami rozličných slavných bohoslovců.
5. Upotřebil jsem též oné české knížečky J. A. Komenského roku 1658 v Amsterdamě vydané a Manuálník zvané, neb jádro celé Biblií, poněvadž v ni svým rozptýleným krajanům a spoluvěřícím

---

lutherského učení sepsal. Bratří pak tehdy hnouť se nemohouce, takovou věc přehlédli. Z Úryvku archivu Českobratské Jednoty ve Velkém Polsku dozvěděl jsem se také, že roku 1595 v Lešně jistý Jan Jirk žil, jak D. E. Jablonský v Consens. Sendom. uvádí. Ten byl jiný a snad nějaký příbuzný onoho Jirka.

- 11 Tyto ještě zhusta nalézáme. Já citovati budu nejčastěji z Amsterodamského zpěvníku Komenského, poněvadž v něm nalézají se nejhlavnější zpěvy Českých Bratří a Komenský nejlépe smysl pravých Českých Bratří pochopil. Tento zpěvník byl opět 1753 v Berlíně vydán a všelikými novými evanj. zpěvy rozšířen. Farář Elsner jej též s velikou pilností opravil. (*Toto Elsnerovo vydání posleze dal vytisknouti farář Karafiát. Překl.*)
- 12 Tato kniha jest skutečně svědkem neochablé pilnosti, milí Čeští Bratří k zkoumání Slova Božího a ku vzdělání svých spoluvěřících vynaložili a proto chovají ji Čeští vystěhovalci, kteří pravému Česko-bratrskému učení oddáni jsou, co zvláštní poklad až doposud. V Komenského církevní historii Českých Bratří vydané 1739 jmenují se títo mužové co překladatelé a pracovníci na díle tom: Albertus Mikuláš, Lukáš Helic, Jan Eneáš, Izaiáš Caepolla, Jiří Strejc, Jan Efraim, Pavel Jessen, Jan Kapito. M. Rieger rozpisuje se o vlastnostech tohoto díla Biblického šířeji. Praví v svém vícekrát již uvedeném díle svaz. III. str. 468 až 470: „Čeští Bratří upotřebili pokojné chvílky pod žezlem Maximiliana k rozšíření Písma sv. Bylo to r. 1572 v Antverpách, když vyšlo znamenité dílo Benedikta Aria Montana ve čtyřech jazycích, a brzy na to v Heidelberku nový latinský překlad Frant. Junia a Imanuele Tremellia. To pohnulo Bratří, aby pomýšleli taktéž na nový, základnímu textu přiměřený překlad (neboť všechny posavadní překlady byly dle latinského spracovány). K tomu cíli poslali několik kandidátů bohosl. do Vittenberka a Bazileje, kieři se tam hebrejštině a řečtině (tak zvaným sv. řečem) měli naučiti. Těm pak byl přidán rozený žid Lukáš Helic z Poznaňska, učený a nábožný muž, který stal se pak mezi nimi služebníkem evanjelia. Jan z Žerotína, pán na Náměstí, otec Karla a Jana Diviše, poskytl náklad. A aby překladatelé tím lépe a bez výtržnosti pracovati mohli, dal jim Žerotín v Kralicích v středu Moravy zříditi tiskárnu, kamž se též vickni odebrali a Písmo sv. nejen přeložili, nýbrž i všude poznámkami opatřili a ve 14 létech v 6 dílech do tisku dali. Díl první, totiž 5 knih Mojžíšových, vyšel roku 1579. Druhý díl, historické knihy r. 1580. Třetí, žalmy Davidovy a spisy Šalomounovy r. 1582. Čtvrtý, Proroci r. 1587. Pátý apokrypha r. 1588. Šestý aneb Nový Zákon r. 1592. „Bůh také dilu tomuto tak požehnal (píši

Písmo sv. v krátkém výtahu¹³ podává.

6. Jednou upotřebil jsem českých kázání Komenského, které roku 1636 v Lešně konal a r. 1663 v Amsterodamě tiskem vydal pod názvem: 21 kázání o tajemství zmrtvýchvstání a nanebevstoupení Ježíše Krista vytištěných u Jana Paskovského.
7. Posléze poukazují dvakrát ku knižičce též Komenským vydané v Amsterodamě r. 1661: „Praxis pietatis,“¹⁴ znovu v Berlíně od pilného kazatele Elsnera vydané.

Těchto sedmero spisů starých a nových Č. Bratří nám zřejmě ukáže, čemu oni učili a věřili, takže konečně snadno bude bez další pochybnosti rozhodnouti, smýšleli-li Č. Bratří augšpursky neb reformovaně. Abych ale vše tuto co nejkratěji provedl, nechci se zdržovat dokazováním toho, v čem se s augšp. a helv. vyznáním shodovali, nýbrž jen to podotknu, v čem se Lutheráni od Reformovaných liší.

Rozdíl tento mezi evanjelíky helv. a evanjelíky augšp. vyznání záleží pak hlavně v následujících pěti částkách:

1. Učení o rozdělení a pořádku desatera Božích přikázání.
2. O všudypřítomnosti těla Ježíše Krista.
3. O sestoupení jeho do pekel.
4. O vyvolení z milosti.

---

sami), že máme proroky a apoštoly v jazyku našem tak dobře podané, jako v kterékoliv řeči evropské.“ Sám jistý papeženský biskup pravil, uviděv první díl: „V skutku to jest práce, kteráž nepochází ani od idiotů (nedouků), aniž by byla stála malého namáhání.“

Zmínil jsem se o této české Biblii drobet obšírněji, jelikož to dílo pozoruhodné, podávající v poznámkách, podaných od pravých učitelů Jednoty, pravý smysl českobratrského učení.

13 To stalo se proto, aby Slovo Boží pohodlněji při sobě nositi a poněvadž je jen tajně čísti také tím snadněji uschovati mohli.

14 Kniha tato jest původně dílo anglické, jež sepsal slavný Ludvík Baily a Komenský pro své krajany přeložil; může však dílko to též mezi knihy Českých Bratří počítáno býti, poněvadž Komenský obsah jeho co s učením Česko-bratrským souhlasící shledal. Do r. 1754 vyšlo v Berlíně 5 vydání, tak milé bylo to dílo Bratřím Českým.

5. O pravém smyslu příповědí v sv. večeři Páně.

Těchto pět článků učení křesťanského stalo se v úpadku lásky křesťanské a jednomyslnosti v lidu evanjelicko-křesťanském takřka heslem, pod nimž bohužel mnohé rozkoly a roztržky mezi bratřími povstaly. My nechajíce nyní svárů a bojů, postaráme se pouze o to, abychom v pěti oddílech výše naznačených pravý smysl učení Českobratrského podali, dle toho, jak je v jejich vlastních spisech a učebních knihách shledáváme.

Oddíl první:

O desateru.

Co se první otázky týče, totiž rozdělení a pořádku desatera Božích přikázání, chceme jakož i v následních oddílech podati co o tom **a)** ev. lutherská, **b)** ev. reformovaná církev učí a **c)** dokázati, že Čeští Bratři ne s církví lutherskou, nýbrž s reformovanou se shodují.

a) Ev. lutherská církev dělí deset Božích přikázání ve dvě tabule, jakož i reformovaná Čeští Bratři činí, ale píše na první tabuli tři, na druhou sedm přikázání a sice proto, poněvadž přikázání proti ctění obrazů z první tabule vynechala a na druhé tabuli desáté přikázání ve dvě rozdělila.

b) Ev. reformovaná církev klade na první tabuli čtyry a na druhou šest přikázání, doslovně dle Písma sv. II. Mojž. 20 kap. a V. Mojž. 5 kap.

c) Totéž činili staří i noví Čeští Bratři.¹⁵ Dokáží to z jejich výše uvedených

---

¹⁵ Co se 10 Božích přikázání týče, dali potomci Husovi a pak Čeští Bratři místa rozličným změnám. Z počátku podržel Hus a uředníci jeho 10 přikázání tak, jak je měli dříve v papežstvu. Dle toho postrádali Slova Božích znějících proti rytinám a klanění se jim a napsali je dle Bibli doslovně, aniž by z nich zvláštní přikázání byli utvořili. Připojili je k prvnímu přikázání. Koněčně pozorujíce nepravdivost rozdělení posledního přikázání ve dvě, kdežto jedná jen o jediném hříchu, zlé žádosti a i rozdíl slov: „Nebudeš mítí Bohů jiných přede mnou“ a „Neučiniš sobě rytiny ani jakého podobenství“ atd., upravili rozdělení, které s reformovaným zcela souhlasí.

Tato poznámka zasluhuje proto pozornosti, poněvadž máme po ruce několik jejich katechismů, v nichž, ačkoliv jinak všecko zcela reformovaně zní, přece deset Božích přikázání dle katolického způsobu rozděleno jest. V jiných katechismech však jest rozdělení to zcela reformované, na důkaz veliké píle Bratří v pokorném opravování v

knih, totiž z katechismu, ze zpěvů, z Manuálníka a Praxis pietatis (návod k zbožnosti).

1. V Českobratrském katechismu nalézáme na str. 8. a 9. deset Božích přikázání doslovně dle Biblí a reformovaného rozdělení. Toto rozdělení jest každému dostatečně známo. Ve výkladu desatera jest tentýž pořádek v Českobratrském katechismu přísně a zevrubně zachován.

2. Písň Č. Bratří dosvědčují s důrazem, že v české bratrské církvi přikázání proti modloslužbě nejen zachována a co druhé přikázání postaveno, nýbrž i vážně a horlivě zpíváno bylo. Mohl bych mnoho českých písní uvésti, jenž to dokazují. Nalézají se ve velkém zpěvníku str. 455-462 a v Amsterodamském zpěvníčku Komenského str. 465-471. První píseň, o níž na důkaz toho se zmiňuji, nalézá se v starém zpěvníku str. 455 a 456 a obsahuje deset Božích přikázání (viz malý Amsterodamský zpěvník str. 465) následovně:

Těchto sám Pán Bůh vydal deset přikázání: První: Nebudeš míti Bohů jiných přede mnou. Druhé: Neučiníš sobě obrazu rytého, ani podobenství žádného, nebudeš se jim klaněti, ani jich ctíti. Třetí: Nevezmeš jména Pána Boha svého na darmo. Čtvrté: Pomni, aby světil den sedmý. Páté: Cti otce svého i matku svou. Šesté: Nezabiješ. Sedmé: Nesesmilníš. Osmé: Nepokradeš. Deváté: Nepromluvíš křivého svědectví proti svému bližnímu. Desáté: Nepožádáš domu bližního svého, aniž požádáš ženy jeho, ani služebníka, ani děvky, ani hovada, ani které jiné věci bližního svého. Těchto sám Pán Bůh vydal deset přikázání.

Druhá píseň nalézá se v amsterodamském zpěvníčku str. 466 a zní takto:

Otevři srdce své i uši,
příliš lide zatvrdilý;

---

učení. Pročež také dobře činíme, pakli je dle těchto oprav v učení posuzujeme, anť Hus a nástupcové jeho počátečně mnoho papežského podrželi, poznenáhla však vždy více to vymyřovali. Což právě u Husitů a Českých Bratří tak chvalitebným jest, že nebyli ani lehkověrní, ani tvrdohlaví. Nepřijali tak hned něco, aniž by toho dříve řádně nebyli prozkoumali. Shledavše však, že by to bylo dobré a lepší než jejich, ustoupili a přijali vdečně to lepší. Tímto způsobem stávalo se učení jejich vždy dokonalejším. Posledním nejhodnověrnějším svědkem učení jejich byl zajisté nábožný J. A. Komenský; jenž nám také o pravé povaze opraveného učení jejich nejbezpečnější zprávu podává. Z jeho spisů shledáváme, že učení Českých Bratří za zcela reformované vydává i ohledně rozdělení desatera Božích přikázání.

rozvažuj s pilností nejvyšší,
coť Bůh mluví v tuto chvíli.

Di on: Jáť jsem Bůh tvůj, z těžkého
jenž jsem tebe jha vyprostil;
mně Bohu svému služ, cizího
chci bys se každého zhostil.

Obrazů nečiň sobě žádných,
cožkoli v světě, ze všeho;
střež se vši služby a pocty jich,
jáť jsem mstitel toho všeho.

Jména slavného Boha svého,
naprázdno nebudeš bráti;
sic kdož by je zlehčil každého,
bez milosti chci trestati.

Ve velkém zpěvníku str. 457, 458 nalézá se píseň:

Aj všickni spolu zpívejme
a chválu vzdávejme,
našemu milému tvorci,
laskavému Otci.

A Synu jeho milému
jednorozenému
a také Duchu svatému.

Děkujmež jeho milosti,
že ráčil přivesti
ku poznání vůle libé
sebou přikázané.

První přikázání jeho,
učít' z nás každého
Boha znáti, milovati
samému sloužiti.

Druhé přikázání jeho
obrazu žádného,
nedělati ani ctíti,

leč chceš trestán býti.

Neboť Pán Bůh nedá své cti
žádné v světě věci,
sobě osobuje službu
a všelikou poctu.

Třetí přikázání jeho
aby svaté jméno
bylo od nás vždy váženo,
v poctivosti jmíno.

Tyto písně pravých Č. Bratří mohou nás dostatečně přesvědčiti, jak oni desatero přikázání rozdělovali a pořádali. Též ostatní zpěvy o zákonu s tím souhlasí. Připomeňme si ještě, že ani jedna z těchto písní není dle lutherského způsobu rozdělena a upravena.

3. V Manuálu Komenského, který zde též co svědek platí, anť Komenský učení Č. Bratří dobře znal, jest desatero přikázání nejen doslovně dle Biblí jako u reformovaných udáno, nýbrž i známky rozdělující přidány, jak např. viděti lze:

- Verš
1. Bůh mluvil všecka slova tato řka:
  2. Já jsem Hospodin, Bůh tvůj atd.
  3. (I.) Nebudeš míti Bohů jiných přede mnou.
  - 4.-6. (II.) Neučiníš sobě rytiny, ani jakého podobenství těch věcí, které jsou na nebi svrchu atd.
  7. (III.) Nevezmeš jména Hospodina Boha svého nadarmo atd.
  - 8.-11. (IV.) Pomni na den sobotní, aby jej světil atd.
  12. (V.) Cti otce svého i matku svou atd.
  13. (VI.) Nezabiješ.
  14. (VII.) Nesesmilníš.
  15. (VIII.) Nepokradeš.
  16. (IX.) Nepromluvíš proti bližnímu svému křivého svědectví.
  17. (X.) Nepožádáš domu bližního svého, aniž požádáš

manželky bližního svého atd.

Tento seznam Komenského důkladně vysvětluje nám vše a odůvodňuje skvěle, co jsme dříve ze zpěvů a katechismu o rozdělení desatera udali, že jest totiž úplně reformované.

4. Ve své výborné knížečce Praxis pietatis (návod k zbožnosti) potvrzuje zbožný Komenský výpověď svou o rozdělení desatera na str. 12., kdež praví: Abychom hned ani v mysli své obrazů neb podobizny nějaké sobě nedělali k vyznamenání jeho, což zapověditi ráčil přísně přikázáním druhým. V kap. 22 §. 4 neb str. 171 mluví o čtvrtém a pátém přikázání zcela reformovaně, a v kap. 31 obsahující slavné vyznání hříchů a desatero krátce zpomínající nalézáme též docela reformované rozdělení, o čemž se každý přesvědčiti může z oné knížečky od Elsnera v nově vydané.¹⁶

Oddíl druhý:

O všudypřítomnosti těla Kristova.

Článek o všudypřítomnosti těla Pána Ježíše Krista po jeho nanebevstoupení chci taktéž dle svrchu uvedeného způsobu objasnit.

a) Ev. lutherská církev učí o tom, že Pán Ježíš Kristus po svém nanebevstoupení zde na zemi ne jen dle Božství svého, nýbrž též co člověk dle těla všude, ač neviditelně přítomen jest, jelikož spojení mezi Božstvím Ježíšovým a jeho lidskou přirozeností nyní i věčně zůstává a trvá.

b) Ev. reformovaná církev rozumí všudypřítomnosti Pána Ježíše Krista po nanebevstoupení zcela jinak. Ona připouští, že Ježíš Kristus po tělesném nanebevstoupení co pravý a věčný Bůh všudypřítomen jest a býti musí, co pravý člověk však nikoliv na vícero místech v jednom okamžení dlíti nemůže, poněvadž by něco takového nejen přirozenosti těla, byť pak i sebe velebnějšího a oslavenějšího, nýbrž i mnohým významným místům Písma sv. odporovalo; aneb jinými slovy: Celý Kristus jest všude, ale ani tělesně ani viditelně.

---

¹⁶ Viz co praví Komenský v své Praxis pietatis k XLII. §. 4 aneb dle Elsnerova vyd. str. 317, kdež uvádí co znak pravé církve, že všecky obrazy, které by k tomu účeli zhotoveny byly, aby některou osobu Božskou představovaly, za modly se považují.

c) Že Čeští Bratří tomutéž učili, dokáží z jejich katechismu, z konfesí, z šestidílné Bibli, ze zpěvníku a kázání Komenského.

1. V katechismu nalézá se dotyčný důkaz na str. 56-58, kdež na otázku: Jaký jest smysl toho artikule? takto odpovídají: Takový, že Kristus Pán, dokonav všecko, pročež od Otce svého na tento svět poslán byl, čtyřicátého dne po svém z mrtvých vstání rozžehnav se prvé laskavě s milými učedníky svými, na hoře Olivetské, Božskou mocí svou předivnou, viditelně a právě, jsa od země vzhůru na oblaky podlé svatého člověčenství svého vyzdvižen, vstoupil vítězně a slavně nade všecka nebesa, do příbytku Otce svého, slávy a radosti věčné plného a tam zůstává, až do napravení všech věcí, a svého navrácení se k soudu živých i mrtvých.

Na otázku: Tedy Kristus Pán tělem svým více na světě nezůstává? odpovídají: Tak věřím, že nezůstává. Nebo kdyby byl na zemi, aniž by knězem byl, ani přímluvčím naším tváři Boží za nás přítomným, ani Duch svatý byl by nebyl dán, aniž bychom v nebesích míst sobě připravených měli. K tomu nepřišel by tak, jakž vzhůru odšel, aniž by ho potřebí bylo nám s nebe očekávati. Ale odneslť jest právě tělesnou přítomnost svou z světa, a v nebe ji vnesl, tak jakž učedníkům svým pověděl: Chudé vždycky s sebou máte, ale mne ne vždycky míti budete. A opět: Opouštím svět a jdu k Otcí. Na světě pak také přece zůstává s církví svou, a jakož mocí Božství svého, tak i milostí svou a přehojnými dary Ducha svatého, všudy všecko naplňuje podlé milostných slibů svých, v nichž se ohlašuje takto řka: Kdežkoli shromáždí se dva neb tři ve jménu mém, tuť jsem já u prostřed nich: A opět jinde dí: Aj já s vámi jsem po všecky dny, až do skonání světa.

Tak mluví Č. Bratří zcela reformovaně ve svém katechismu, citují též všecka sem příslušná místa věrně.¹⁷

---

17 Totéž nalezneš u Jana Kr. Koechra v jeho 3 posledních konfesích Českých Bratří na stránce 112, 113, kdež tato uvážení hodná slova stojí: „Hic autem Scripturae sensus haudquaquam confictus aut recens est, nam et in veteri ecclesia docebatur vulgo et tenebatur constanter, ut habetur in decretis, distinctione secunda cap. I. Et sunt Augustini verba: Donec mundus finiatur, sursum est Dominus; sed tamen hic nobiscum est veritas Domini. Corpus enim in quo resurrexit, in uno loco esse oportet, veritas autem ejus in omni loco diffusa est“ (Tento smysl Písma není nikoliv vymyšlen, neb nově zaveden; neboť i ve staré církvi tak se všeobecně učilo a zachovávalo, jak to obsaženo jest v dekretch v druhém oddíle v kap. I. A Augustin praví: Do skončení světa jest Pán na výsostech; avšak zde s námi jest pravda Páně. Neboť jeho tělo, v kterémž z mrtvých vstal na jednom místě býti musí, ale pravda jeho

2. Totéž podává nám jejich konfesí na str. 40-44, mluvíc v článku o ospravedlnění takto, pro vyhnutí mnohým svodům Antikristovým, že Pán Kristus přítomností tělesnou, ani tím způsobem, jakýmž zde bydlil v smrtelnosti, ani oslaveným, v němž se po zmrtvýchvstání učedníkům ukazoval a viditelně od nich do nebe vstoupil, zde na zemi není a nebude, až do skonání světa; ale že jest na výsostech s Otcem v nebi, kdež ho každý jazyk vyznáváti a všeliký křesťan věřiti i ctíti podlé Písem svatých povinen jest. Jakož i artikul víry obecné křesťanské to zjevně ukazuje, kterýž vyznáváme: Vstoupil na nebesa, sedí na pravici Boha Otce všemohoucího. A opět jiný: Odtud přijde (totiž shůry z nebe s anděly svými) souditi živých i mrtvých. Tak i sv. Pavel dí I. Tes. 4,16: Že Pán náš zvukem ponoukajícím, s hlasem archanděla a s troubou Boží sestoupí s nebe. A sv. Petr dí, Skut. 3,21: Kteréhož zajisté musejí přijíti nebesa, až do času napravení všech věcí. A sv. Marek 16,18: Když pak jim (tj. učedníkům) odmluvil Pán, vzhůru vzat jest do nebe a sedí na pravici Boží. Též andělé při tom stojíce řekli k nim Skut. 1,11: Tento Ježíš, kterýž vzhůru vzat jest od vás do nebe, takť přijde, jakž jste spatřili způsob jeho jdoucího do nebe.

Zde pak na světě, že také jest s námi tentýž Kristus, pravý Bůh a pravý Člověk, však způsobem bytu aneb bytí svého, rozdílným od prvního onoho způsobu svrchu řečeného bytu tot. duchovním a mocným, nám k oučastnosti a spasení velice platným a potřebným, kterýmž se nám podává a uděluje, aby On v nás přebýval a my v něm, a to skrze Ducha svatého a dary jeho. Jehožto místo sebe a tělesné přítomnosti své svrchu dotčené církvi své poslati a jí skrze něho mocí, milostí a pravdou spasitelnou po všechny dny až do skonání světa přítomen býti zaslíbil. Jan 14,16; 16,7.

Toto dále rozvádějí v §. 15 a 16 a odůvodňují rozličnými stejně

---

na každém místě zůstává). Viz tamtéž str. 191 ke konci až do str. 194, kdež Bratří též tak mluví. Tak i v konf. od r. 1609; viz str. 309-312, kdež ku konci tato slova Augustina jsou čtení hodna: „Ubi et quomodo in coelo sit corpus Domini curiosissimum et supervacaneum est querere; tantummodo in coelo esse eredendum est. Non enim fragilitatis nostrae est secreta coelorum discutere, sed est nostrae fidei, de Dominici corporis dignitate sublimia et honesta sapere. (Kde aneb v jaké způsobě tělo Páně v nebesích se nalézá, tázati se jest velmi podivné a zbytečné; jen to má se věřiti, že v nebi jest. Neboť není věci naší křehkosti, abychom tajemství nebes zkoumali, nýbrž věc víry, abychom o vážnosti těla Páně vysoce a slušně smýšleli.) Toto dostatečně ukazuje, že Bratří o všudypřítomnosti těla Ježíšova velmi málo přesvědčení byli, a tak v této věci zcela od ev. lutherské církve se odchyľují.

smýšlejícími spisy starých otců církevních, Augustina, Justina a Cyrilla, aby ukázali, že tímto článkem nic jiného nepřednášejí, než co Písmo sv. a stará církev křesťanská přednášela.

3. Neméně vysvítá totéž z *šestidílné* Bibli Českobratrské. V šestém díle u Matouše 26,11 čteme: Nebo chudé vždy máte s sebou, ale mne ne vždycky míti budete. Zde mají Bratři poznámku: (s) totiž tak tělesně. Nebo sic jinak kdyby Kristus zde tělesně zůstával, knězem by věčným býti nemohl (Židům 8,4), aniž by Ducha svatého seslal (Jan 16,7). Protož jinde o tom, že svět opouští a jde k Otci, světle pověděl, Jan 16,28. Strany pak svého Božství a darů Ducha svatého i milostné ochrany a správy, s svými do skonání světa a na věky zůstal (níže 28. kap. 20 verš; Jan 14,16) a zůstává.

Poznámka (n) k Matouši 18,20: Nebo kdežkoli se shromáždí dva neb tři ve jménu mém, tuť jsem já uprostřed nich, totiž, ne svým tělem, ale milostí Ducha svatého a mocí Božství svého, abych zaryté a zpuřné trestal, aneb na práci služebníků při lidech kajících vedenou požehnání své vyléval.

K slovům Mat. 28,20: A aj, já s vámi jsem po všechny dny, až do skonání světa, připojují Č. Bratři následující výklad: (b) totiž Duchem svým (Jan 14,16), a mocí zasloužení svého vám se duchovně skrze víru užívati dáváje. Nebo sic jinak kdyby tělesně s námi zde Kristus Pán zůstával, knězem by věčným a přimluvčím naším, ani pravdomluvným býti nemohl (Židům 8,4). Poněvadž jinde o chudých, že je vždycky míti budeme, o sobě pak, že ho ne vždycky míti budeme, zřetelně pověděl (Mat. 26,11). To pak nic ku překážce tomu smyslu není, že ta, osoba, kteráž jest Bůh i člověk pravý o sobě praví: já s vámi jsem. Nebo v Písmech svatých, kteráž podlé pravidla víry vykládána býti mají (k Řím. 12,6) sluší toho pilně šetřiti, když se o Kristově osobě zmínka činí, na které přirození jeho to slyšáno býti má, což se o té osobě praví, jako i tam, kdež Pán o sobě, že on prvé byl, nežli Abraham, zřetelně svědčí (Jan 8,58), čehož žádný osvícený na jeho člověčenství neobrací, ale na samo Božství to slyší. To vše jest zase zcela reformované.

4. K tomu přidám ještě dvě místa z Česko-bratrských písní. První nalézá se v Amsterodamském zpěvníku str. 297-298 v písni adventní a začíná: Jazyk lidský nemůž vypraviti toho. Ve verši 9. zpívali takto:

Budeť s tebou zde v světě bydliti duchovně,

což jest víc než tělesně,¹⁸
obraňuje tebe přemocně,
nebt' kraluje a panuje,
nepřátely své podmaňuje.

Druhé místo opět v Amsterodamském zpěvníčku, str. 524, 525 v písni o křesťanské naději:

Mocný všech věků králi,
nejvyšší Pane náš,
Těť věrní srdcem chválí,
v nichž své bydlení máš,
Ač v nebi přebýváš,
na pravici s Otcem svým rozkoše užíváš,
Avšak v srdcích věřících duchovní svůj byt máš.

5. Konečně četl jsem též v kázáních Komenského str. 452 (kde se o zmrtvých vstání a nanebevstoupení jedná) následovně: A aj, já s vámi jsem až do skonání světa. Patří to k celé církvi. Nebo apoštolé neměli býti na světě až do skonání světa v osobách svých, ale v osobách nástupců svých a v umění svém. Potěšuje pak je tím, aby se nelekali, že na ně tak veliké věci vzkládá, poněvadž to nebude dílo jejich, ale jeho, oni toliko za nástroje aby se propůjčili. A že ne sami jen to konati budou, ale i nástupcové jejich do skonání světa, jedni po druhých sobě pomáhajíce. Nemínil pak tělesné přítomnosti, ale přítomnost Božství svého a Ducha svého, jehož mocí obléci je strojil. Nebo již jim prvé byl řekl: Mne ne vždycky s sebou míti budete (Mat. 26), a po některém potom dni skutečně se od nich odnesl do nebe.

Totéž opakoval Komenský na str. 469, řka : To jest pravý toho smysl, podle Písem a všech starých učitelů církve, že Kristus tělem svým do třetího nebe přenešen jest, ne jinam, přítomen však všudy jsa mocí Božství svého.¹⁹

---

18 Tuto dovolili si vydavatelé ev. luther. českého zpěvníku, jenž r. 1737 v Halle tisknut jest, změnu, poněvadž výraz Českých Bratří s jejich učením se nesrovnával. Počátek verše toho podali takto: „Bude s tebou zde na světě milostivě bydleti, buď mu poddán s radostí“ atd. V posledním Berlínském vydání zůstal verš 9. tak, jak nám jej Amsterodamské vydání podává.

19 O tomto artikuli mluvili Č. Bratří již r. 1523 takto : Tázali se na př. „Jest-li dovoleno Pánu Ježíši v svátosti těla a krve jeho se klaněti? A odpovídali: Není dovoleno a sice

Oddíl třetí:

O sestoupení Páně do pekel.

Díl tento jedná o *sestoupení Páně do pekel*.

a) Ev. lutherská církev učí o tom, že Ježíš Kristus po vzkříšení před skutečným zmrtvýchvstáním, než by se ještě někomu byl ukázal, podstatně a tělesně do pekel sestoupil, aby se tam duchům pekelným k strachu a přesvědčení, co pravdivý vítěz nad smrtí a peklem osvědčil.

Proto jest tento článek u nich *prvním stupněm* povýšení Páně.²⁰

b) Ev. reformovaná církev ničeho neví dle Písma o takovém podstatném neb tělesném sestoupení Páně do pekel, nýbrž vykládá tento článek vyznání víry o hrozném duševním trápení, kteréž Ježíš v zahradě Getsemane a na dřevě kříže snášel, aby dokonalým spasitelem byl, jenž by z trápení těla i duše vysvoboditi mohl.

Proto také jest tento článek *posledním stupněm* ponížení Páně, poněvadž zde Spasitel náš nejvíce trpěl.

c) Tomutěž učí pravá stará i nová církev bratrská v katechismu na str. 51-52, kde na otázku: Co tím sestoupením Kristovým do pekla rozumíš?

---

proto, poněvadž není zde přítomen ani osobně ani v své lidské přirozenosti, ani tělesně a podstatně; nýbrž tak v nebesích na pravici v slávě Otce svého, dle obecného vyznání víry a dle svědectví Písma sv. se nalézá; aniž také tím způsobem nepřijde na tento svět, až k poslednímu soudu.“ Viz velmi starý katechismus bratrský pro počátečníky, mládence a zkušené křesťany od r. 1523 list šestý, na str. první. Taktéž vyjadřují se i dále, jednajíce o přítomnosti Kristově ve večeři Páně. Tomutěž učili již staří Táborité, jak nám Mag. Zachar. Theobald r. 1443 ukazuje, uváděje Mikuláše Biskupce v své husitské válce v dílu 2 takto mluvícího: „Kristus vstoupil na nebesa a není ho na zemi, nýbrž přijde někdy opět s nebe. S námi jest jedině Duchem svým a dary svými.“

²⁰ To jest posavadní obyčejné a ode všech katechismů a učebních kněh církve ev. lutherské přijaté a hájené mínění o sestoupení Pána Ježíše do pekel; ač nyní rozliční slavní učenci lutherské církve již od toho upouštějí a upotřebovaná k tomu konci místa Písma sv. jinak vykládají počínají. Viz slavného Sigm. Jak. Baumgartnera ve výkladu Malého Katechismu dr. M. Luthera na str. 292; jakož i prof. Jana Davida Michaelise v jeho parafrásích o listech Pavlových na str. 30, k Efez. 4,9-10.

odpovídá: To že Kristus Pán, chtěje dokonalým naším spasitelem býti, a duše i těla vykoupiti, musil nejen tělesná utrpení a smrt časnou podniknouti, ale i vnitřních strachů a hrůz, muk pekelných a bolesti smrti věčné, pro nás na své nejsvětější duši, z přisnosti soudu Božího zakusiti, a v tom od nejmilejšího Otce svého (nad čímž s pláčem a s křikem naříkal) jako opuštěný, boj nejhroznější, v němžto i umdléval a krvavým potem se potil, s smrtí, d'áblem, a s houfy pekelnými těžce a pracně vésti. Potom pak, jsa v moc smrti vydán, a do třetího dne v vazbě její držán, mezi hříšníky do pekla odsouzené, jako nějaký ruhač a svůdce, od nepřátel svých, nad smrtí jeho radost majících a triumf slavících, jest počten.

Toto vše dostatečně ukazuje, že Čeští Bratři i v tomto článku víry od ev. luther. církve se docela uchylují a s ev. reformovanou úplně se shodují.

V ostatních výše udaných knihách Českých Bratří nenašel sem o tomto článku ničeho, nemohu tedy na nic poukázati, mimo to, že šestidílná Bibli Českých Bratří pověděni u I. Petr. 3,19. a k Efez. 4,9-10 reformované vykládá.

Oddíl čtvrtý:

O vyvolení z milosti.

Čtvrtý článek jedná o vyvolení z milosti.

Tento velmi důležitý článek církve křesťanské zadal po dlouhý čas příčinu k mnohým sporům tak že, anť o vyvolení hříšníků se bádáno, zapomenuto, by každý svým vlastním vyvolením se ujistil.

Vzdávaje se při své práci vši hádky, vyhledám v tichosti z kněh Českých Bratří pouze to, čemu o tomto důležitém článku učili a věřili, abych konečně udal, jestli to lutherské, neb reformované.

Předešlu pak podlé způsobu svého, čemu evanjel. lutherská a čemu reformovaná církev o tomto článku učily a dosavade učí.

a) Ev. luther. církev rozumí vyvolení hříšníka neb vyvolení z milosti tak, že Bůh milostivý se odhodlal, aby všech těch z padlého a bídného pokolení lidského vyvolil, oddělil a k věčnému spasení určil, o kterých od věčnosti

věděl, že nabídnutí milosti jeho přijmou, v Krista uvěří, a až do konce věrnými zůstanou.

b) Reformovaná církev učí, že vyvolení hříšníka jest vyvolení z pouhé milosti Boha milosrdného, jímž pouze podlé dobře libé vůle své od věčnosti ze svévolně padlého a tedy velmi nešťastného pokolení lidského jistý sobě samému dobře známý počet bídnych služebníků hřícha k věčnému životu ustanovil a zároveň uložil, aby pro krvavou zásluhu již zde za tohoto života všemi potřebnými dary milosti obdařeni byli, aby uvěřiti, povolání milosti Boží přijmouti a vždy věrnými zůstatí mohli.

Reformovaná církev neví tedy o předzvěděné víře ničeho, jelikož padlý člověk duševně dobrého docela prost, a víra pouhým darem milosti Boží sluje (Efez. 1,4; 2,8). Předvídá-li Bůh víru něčí, předvídá tím svůj vlastní skutek, praví reformovaný.

c) Taktéž smýšlí, mluví a píše všickni učitelové pravé Č. Bratrské církve.

1. V katechismu na str. 40. takto učí: Vyznávám Boha Otcem svým: že kteréž před ustanovením světa, podlé přehlubokého a bohatého milosrdenství svého v Kristu Ježíši vyvolil, ty všechny skrze Ducha sv. a slovo pravdy sobě znovu rodí, za syny a dcery své posvěcuje, a k věčnému dědictví strojí a přivozuje.

Na str. 51 odpovídají na otázku: Znáš-liž, co' dobrého učinil z milosti? takto: Zním, že nesmírně mnoho. Prvotně, že mne jako i jiné v Krista věřící, pro chválu slávy milosti své (Efez. 1,6) před ustanovením světa, ne podlé nějaké mé hodnosti, neb víry a skutků dobrých, kterouž a kteréž bych míti a činiti měl, ale podlé pouhého milosrdenství svého a dobře líbezné vůle své²¹ v Kristu Ježíši k životu věčnému předzřídil, vyvolil atd. a níže: milosrdný Bůh poslal Syna svého pro mne (jako i pro všechny vyvolené) na tento svět atd.

2. Ve své *konfesi* str. 14. neb art. III. §. 4 jmenují Ježíše vykupitelem všech vyvolených Božích z hněvu Božího, vysvoboditelem jich z moci ďáblovy,

---

²¹ Jak nám Komenský ve své *Praxis Pietatis* znamená pravověrné církve udává, tak shledávám i to co nejprvnější znamení, čemu učiti a čeho se dle Slova Božího držeti musíme (Řím. 9,11; 11,5-7), že vyvolení hříšníka k životu věčnému jest účinek pouhého milosrdenství Božího, dle dobře libé vůle jeho a ne ze skutků. Viz kap. XLII, §. 4. Všecko zcela reformované.

z smrti a věčného zatracení.

Na str. 34. neb art. VI. §. 5 píše: Že žádný sám od sebe, ani volí svou, z těla a ze krve, té spasitelné víry dojíti a míti nemůže; leč ji sám Bůh, její dárce, z milosti dá v srdce, skrze Ducha svatého a přisluhování jeho v svatém evanjelium, kdy a komuž²² ráčí: tak aby přijímati mohl to vše, což se koli jemu skrze zjevné Slovo Boží a svátosti Kristem Pánem ustavené podává a svědčí k spasení. O čemž sv. Jan, křtitel Páně (Jan 3,27) dí: Nemůž člověk vzíti ničehož, lečby jemu dáno bylo s nebe. A sám Kristus Pán řekl: Žádný nemůže přijíti ke mně, jedině leč Otec můj, kterýž mne poslal, přitrl by jej (Jan. 6,44.65; Mat. 16,17).

Na str. 108 neb art. 17. §. 2 svědčí: že pak někteří svatí a Bohu milí učinění jsou, to že jim beze vší hodnosti a zasloužení jejich, od toho, jenž sám

---

22 Tyto výrazy nalézám též v 3 konfesích, jež Koecher r. 1741 opět vydal. Tak na str. 115 v prostředku čteme : „Docent, quod nemo fidei hanc suis viribus voluntate et arbitrio habere potest, donum equidem Dei est, qui ubi, et quando illi visum est, eam per Spiritum s. in homine operatur, ut ad salutem, quicquid ei per verbum externum et sacramenta, a Christo instuta, rite fuerit administratum, percipiat. De hoc Johannes Baptista ait: Non potest homo habere quicquam nisi fuerit ei datum a coelo. (Učí, že nikdo víru tuto ze své moci, vůle neb mínění míti nemůž, anť darem Božím jest, kterýž (Bůh) kdy a kde se mu líbí skrze Ducha sv. ji v člověku působí, aby to, co se jemu slovem zevnějším a svátostmi od Krista ustanovenými řádně přisluhuje, k spasení svému přijímal. O tom praví Jan Křtitel: Nemůžt' člověk vzíti ničeho, leč by jemu dáno bylo s nebe, Jan 3,27.) V druhé konfesí Koechra, která s českou, jež mně po ruce jest, nejlépe se shoduje, na str. 187 stojí : „Že žádný z sebe tuto spasitelnou víru naléztí ani míti nemůže, leč by ji Bůh dal z milosti v srdce skrze Ducha sv. a kázání Slova Božího, kdy a komu by chtěl; takže pak přijímá vše, čeho se mu hlásaným Slovem Božím a svátostí podává a svědčí k spasení...“

V třetí konfesí stojí podobně na str. 303: „Fidem hanc iustificantem non esse humani arbitr, nec illam a voluntate carnis et sanguinis nostri dependere; solum autem Deum autorem et datorem eius esse, qui per Spiritum et ministerium evangelii, pro suo beneplacito, gratis illam donare solet, quo videlicet ii, quibus datur et confertur possint assentiri omnibus iis, quae ipsis in verbo et sacramentis ad salutem offeruntur etc. (Spasitelná víra tato není věci lidského domnění, aniž závisí od zvlá těla a krve naší; nýbrž jedině Bůh jest původcem a dárce jejím, jenž skrze Ducha sv. a přisluhování evanjelia, dle své dobrolíbeznosti darmo ji uděluje, aby totiž, kterýmž dávána a udělována bývá, všemu tomu přisvědčiti mohli, co se jim v Slově a svátostech k spasení podává.)

To vše zní zcela reformovaně a zavrhuje zcela fidem praevisam (víru předzvěděnou).

Svatý jest, přišlo, a že k tomu sám Bůh z pouhé nevymluvné milosti své je přivedl, aby byli vyvoleni, povoláni, Pánem Kristem vykoupeni, krví jeho očištění a posvěcení, Duchem sv. pomazáni, skrze víru Kristovu ospravedlněni, a svatí učiněni, ctnostmi a skutky dobrými ozdobeni, a po skonání životů svých věčnou radostí v nebi (kdež je Bůh korunovati ráčí), naplněni.

3. Souhlasí s tím výklad jednotlivých míst v *šestidílné Bibli Kralické*.

K Mat. 20, 28: Jako i Syn člověka nepřišel, aby jemu slouženo bylo, ale aby on sloužil a aby dal život svůj mzdu na vykoupení za mnohé — zní poznámka: (h) totiž za všechny vyvolené sobě od Otce dané. — Toto slovo Ježíše Krista, jako i Mat. 26,28 bylo Č. Bratřím vždy nevyvratným důkazem vyvolení jistého počtu z milosti Boží.

K Mat. 26,28: Neb to jest krev má, krev to nové smlouvy, kteráž za mnohé vylévá se na odpuštění hříchů — poznamenali Bratři: (y) totiž po malém času vylita bude za mnohé, to jest za všechny vyvolené, za kteréž Otcí svému se modlil, když se k obětování těla a krve své na oltáři kříže strojil, Jan 17. U Jana 17,9, kde Pán Ježíš dí: „Ne za svět prosím“ poznamenali pod (w): totiž ne za ty, kteříž jsou od tebe zavrženi a v rodu starém zůstávají. A brzy potom k slovům Ježíšovým: „ale za ty, kteréž jsi mi dal“ pod (x) totiž za tvé vyvolené a ke mně přiúčastněné.

K Efez. 1,4 vykládají (n): totiž prvé, nežli jsme stvořeni byli, nebo se zrodili, a ovšem nežli jsme něco dobrého neb zlého učinili. Podob. Mat. 25,34, Řím. 9:11. Vyvolil pak nás ne proto, že by nějakou svatost budoucí přirozenou při nás předzvěděl (nebo viděl, že jsme všickni z svého přirození na prosto ohavní, Žalm 14,1), ale že se tak nestihlé milosti jeho Božské líbilo, Řím. 9:15. Podob. Jan 15,16, II. Tim. 1:9.

K slovům I. Tim. 2,6 mluví : 1. Ze všelijakého povolání lidi osvěcuje. 2. Mezi všelijakými stavy vyvolené má, jejichž Bohem zůstává. 3. Kristus lidi všelijakého řádu, přirození přijal, i za ně se obětoval.

K I. Jan. 2,2 ale i za hříchy všeho světa — kladou poznámku : (e) — totiž i za hříchy jiných Božích vyvolených, kdožkoli na světě přebývají, a jakéhožkoli jsou národu, věku, pohlaví, stavu neb povolání. Podob. Jan 3,16. K II. Petr. 3,9: Nechtě, aby kteří z vyvolených zahynuli podotkli: při tom sluší hleděti na to, že z potřeby svých vyvolených s tím soudem

nekvapí.

Více z tohoto důležitého díla nechci uvést, jelikož již z udaných míst dostatečně vysvítá, jak Č. Bratří o tomto důležitém článku smýšleli.

4. Konečně ještě jmenuji některé *zpěvy*. V Amsterodamském zpěvníku na str. 296. v verši 3. čteme:

Proč pak nejprv
když z svých nebes vyšel?
Ráčil sám povědět,
aby se dal v oběť,
mzdu na vykoupení,
za mnohé k spasení.

Pak na str. 539 verš 2 a 3:

Kterýž ač zná lidi hříšné,
všecky zatracení hodné;
však některé z těch vyvolil,
aby je na věky spasil.
Tak je velmi zamiloval,
že Syna pro ně na svět dal,
byť On, jsa dárce života,
dal sebe za život světa.

Konečně na str. 550 verš 2:

Podlé svého předzvědění,
k věčnému v Kristu spasení,
z národů, jazyků, lidí,
vybírám jak se vidí.²³

---

23 Něco sem náležitě nalézá se také ve „třech posledních konfesích Českých Bratří“ na straně 554 a 555 v poznámce §. 2, kdež Koecher dí: „Několik povážlivých míst o vyvolení najdeš také v opraveném kancionále Jednoty, na krátce před 9. konfesí anebo zároveň s touto vydaném, v němž praví:

List 12: Jenž se počal z Ducha svatého
v panně čisté z rodu královského;
způsob služebníka jest na se vzal,
by poslušen jsa, všecko dokonal.

To pak jest všecko pro ty učinil,

Oddíl pátý:

O smyslu slov ustavení večeře Páně.

Poslední částka, o níž ještě promluvíti mám, jedná o pravém smyslu slov přípovědi neb zaslíbení Ježíše Krista ve svaté večeři Páně.²⁴

Též tato potěšení plná látka byla lásky prázdným, od slov Ježíše se

---

jež před věky byl z světa vyvolil,
aby z nich každý s nim byl sjednocen
a v Slovu pravdy Boží posvěcen.

List 26: Kohož Pán jest sobě zvolil,
slovem svým jest znovu zplodil,
živou víru v srdci má
v Bohu svém odpočívá.

List 27: Již tento Syn Boží s nebe sestoupil,
aby ďábla o kořist oloupil,
a své vyvoleně vykoupil.
O Ježíši z panny narozený,
znovu zplod' ten svůj lid vyvolený,
dej účastnost věčného spasení.

List 225: Svých vyvolených počet zná,
jim z zahynutí pomáhá,
je Duchem svým obnovuje
a dary své rozděljuje.

V konfesí markraběti Jiřímu Braniborskému r. 1532 podané a r. 1538 opět uveřejněné praví : „Deus electos suos, antehac silvestras oleastros, in hor tulum suum admissos, optime huius olivae suae optimo surculo, per ministros seu oeconomos suos implantat, rigat, vertit seu invertit, impinguat.“ (Boží vyvolené své, před tím plané olivoví, do zahrady své přenesl, a výborně v dobrou ratolest své olivy skrze služebníky neb správce své vštípil, svlažuje, proměňuje, posiluje.) A opět: „Salus sive justificatio hominis dependet principio et ante omnia a solo gratuitoque favore et electione Dei in nos propensissimi.“ (Spasení neb ospravedlnění člověka závisí především na pouhé a nezasloužené milosti a vyvolení Božím.) A opět praví: „Omnes electi, priusquam etiam donis illius Dei afflantur, sunt apud eum electi; ita etiam justificati, sola gratuita uberrimaque illius benevolentia et favore sub redemptione Christi.“ (Všickni vyvolení, dříve ještě nežli dary Božími prodchnuti, jsou před ním jakožto jeho vyvolení; taktéž i co ospravedlnění pouhou jeho nezaslouženou a přehojnou dobrotou a milostí pro zásluhu Kristovu). Po tomto dí: „Redemptionis negotiuni verum semper fit et procedit agitique in electis, cum in mundum hunc veniunt, Deus ipse visitat tempore et aetate

uchylujícím křesťanům příčinou mnohých sporů.

a) *Ev. luther. církev* věří a učí o slovech ve sv. večeři Páně, že se nikoliv chléb v tělo Kristovo a víno v krev Kristovu neproměňuje, jak to papeženci ve své transsubstanciaci (učení o podstatném proměnění živlů), míti chtějí, že však předce v chlebě, s chlebem a pod chlebem opravdové tělo Kristovo, a ve víně, s vínem a pod vínem opravdová krev Kristova jest, a že obojí od každého hodovníka, kdož jen k stolu Páně přistupuje, přirozenými ústy požíváno bývá.

---

cuni et in quem visum illi fuerit.“ (Dílo pak vykoupení vždycky se děje, předchází a působí ve vyvolených, jakmile se narodili, Bůh sám je navštěvuje toho času a věku, kdy a při kom se mu uzdalo). Konečně svědčí: „Quamquam Deus solus effieaciam illam salutarem fin ecclesia, inque membris illius, ministrorum cooperatione, etiam exserat et exerceat: non tamen id in omnibus, qui iis externis communicant, operatur, sed in iis qui ad id praeordinati sunt a Patre coelesti, quique ad filium attracti, ab eo edocti atque illi donati sunt; cujus multa passim in scripturis sacris occurrunt exempla.“ (Ačkoli Pán Bůh sám ono spasitelné dílo v církvi a oudech jejích, spolupůsobením služebníků, také započíná a vykonává, předce tak nečiní u všech, jenž zevnitřních služebností účastni jsou, nýbrž pouze v oněch, kteří k tomu od Otce nebeského předzřízeni jsou, jenž k Synu přitaženi, jím vyučeni a jemu dáni jsou; čehož mnohá svědectví v Písmích svatých se nalézají.“) Viz Balt. Lydia Valdens, Díl I., odd. 2., str. 190, 237, 240, 257.

24 Snad nebude bez užitku, pakli při této příležitosti zkrátka připomenu způsob Českých Bratří při křtu a sv. večeři Páně zachovávaný. Ze dvou spisů Českých Bratří dá se to zřejmě seznati. První jmenuje se: Ratio disciplinae ordinisque ecclesiastici in Unitate Fratrum Bohemorum. (Způsob kázně a řádu církevního v Jednotě Bratrské.) Tato knížka vyšla r. 1632 v Lešně ve Velkopolsku pak od Komenského 1660 v Amsterdamě a konečně v Halle r. 1702, s předmlouvou od Buddea. Druhý spisek jmenuje se: Joh. Lasitii, nobilis Poloni, de ecclesiastica disciplina, moribusque et institutis Frr. Bohemorum memorabilia (Jana Lasitského, šlechtice polského Paměti o kázni, obyčejích a řádech Bratří Českých), od Komenského v Amsterdamě r. 1660 taktěž vydáný.

Cituji z Ratio disciplinae ordinisque etc. Komenského str. 43 a 107. Křtílo se pouze vodou ve jméno Boha Otce, Syna a Ducha sv. a brali se známí, poctiví a Bohu oddaní křesťané za kmotry. Lasitského knížka dosvědčuje totéž, kap. XII. §. 13-27 aneb str. 63-67 a kap. XXXII. §. 33,34 neb str. 147, kdež zvláště exorcismus (vyhánění d'ábla) a jiné neodůvodněné a nepotřebné ceremonie se zamítají. V kapitole XII. §. 24-27 odhalují se nám myšlenky Českých Bratří o dítkách, které bez křtu sv. zemřely. Z čehož též vysvítá, že Čeští Bratří nikomu jinému křtiti nedovolovali, než řádným učitelům církve.

Při večeři Páně posvěcovala se znamení smlouvy (chléb a víno) pouze slovy

b) *Ev. reform. církev* učí a věří, že v požívání sv. večeře Páně dvojí pokrm a nápoj jest, totiž viditelný neb tělesný a neviditelný neb duchovní. Onen se požívá ústy těla, tento pak ústy duše, t. j. skrze víru. Jelikož pak nevěřící úst duše postrádají, nepožívají duchovního pokrmu t. j. ukřižovaného těla a vylité krve Kristovy; viditelné pak známky milosti jsou příčinou jejich zlosti jim k veliké škodě, jak praví apoštol; kdežto zevnější znamení milosti věřícím jsou neklamnou zárukou a pečetí, že, jakož oni jistě ústy tělesnými chleba a vína požívají, tak jistě též účastnými se stávají mocí a působením Ducha sv. ukřižovaného těla a vylité krve Pána Ježíše, aneb všeho toho, co Ježíš Kristus svým hořkým utrpením a nevinným krveprolitím vydobyl.

c) Jak Čeští Bratři o sv. večeři Páně smýšleli, vysvítá z následujících míst jejich vlastních spisů.

Ježíšovými a apoštola Pavla (I. Kor. 10,16), lámal se chléb a podával se hodovníkům dle příkladu Páně a apoštolů atd. Viz také Lasitského kap. XXXII. §. 1-32 a zejména §. 5, kde se mluví o duchovním požívání vírou a §. 9-11, kde se mluví, že Bratři užívali chleba okrouhle krájeného, ale mocnějšího. Ještě jedna věc padá do očí. Lasitský píše: „Ad mentionem nominis Jesu animos, non genua flectunt; corda sua non capita aperiunt, ne crebro corporis motu tam docentis quam discentium animi perturbentur, et ne Jesus, ut fit vulgo, tantum ad solam ipsius vocem coli videatur.“ (K zmínce jména Ježíš v kázání duchem, ne koleny se koří; srdce otvírají, hlav neobnažují, by nebyli častým těla hýbáním ani učitel ani posluchači vytrhováni a tak to nevypadalo, jakoby Ježíš jen tehdy se cítil, když se jeho jméno jmenuje.) Zcela reformované.

Co se týče rozsvěcování světél při službách Božích a při večeři Páně, tu jest dostatečně známo, že Čeští Bratři na to velmi málo dali. Mluví o tom v pozoruhodné předmluvě k své konfesii z r. 1535, vydané opět 1607 a s píli opravené na str. 28 a 29 následovně: „K tomu, že jménem Píkhartů naše shromáždění z potupy a z nenávisťi k pravdě nazvali, zdá se, že příčina dána nočním a tajným se k náboženství scházením našich. Což oni činiti musili proto, že ve dne žádných obecných a zjevných shromáždění takových nepřátel jim nedopouštěli, ale mocí násilnou tomu bránili, tak jakž po dnes na mnohých místech se děje. A i v první církvi pro strach tyranii, křesťané tak činiti a nočně se scházeti musili. Odkudž vidí se, že i to světél ve dne zbytečné rozsvěcování vzniklo, jehož se ještě na větším díle pověrně v kostelích římských užívá.“

Poněvadž tedy staří pravověrní Čechové tento obyčej rozsvěcování světél ve dne za pověru měli, pročež i jejich potomci, nynější čeští vystěhovalci proti tomu velikou nechuť měli, jakž toto také vyjma Sasy při českých službách Božích nikde nenalzáme, třebať by církev byla ev. lutherská Conf. Joach. Camerarii Histor. Narrat. de Frat. ortliodoxis ecclesiis na str. 265, kdež se též usus diurnus cereorum (způsob rozsvěcování za dne) superstitiosus (pověrečným) nazývá.

1. Z katechismu patří sem, čemu na stránce 118 a 119 učí. Na otázku: Kterak, aneb podlé čeho večeře Páně jest svátost duchovního věřících v Kristu sycení? zní odpověď: „Tak, že jakož v pravdě věřící a zřízeně právo k tomu sobě dané mající, při tomto sv. hodování, podlé nařízení Páně, přijímají od služebníků věrných ústy svými chléb pravý k službě této vzatý, posvěcený, lámaný,²⁵ a sobě podaný; tolikéž i víno pravé do kalicha vlité a posvěcené, (kterýžto chléb a víno, ne nějakým přirození svého proměněním, aneb tělesným se s tělem a krví Páně spojením, ale posvátně jest chléb tělem, a kalich krví Páně) k společnému a spasitelnému všechněm požívání, to jest, jedení a pití vydané: tak že v pravdě a jistotě, duchem a věrou pravou, od samého Krista Pána, pravé tělo jeho za ně na smrt vydané a na dřevě kříže jako lámané, i pravou krev jeho, na odpuštění hříchů za mnohé štědře vylitou, přijímají a jakž tělem a krví Páně, tak i vši milostí z zasloužení jeho vyplývající, u vnitřním člověku, totiž v svědomí svém, k životu věčnému se posilují, chovají, sytí a napájají, a jakož s ním, takž s církví svatou v jednotu ducha a pravdy se ustavičně spojují a sjednocují.“

2. V *konfesi* na str. 89-91 neb v art. XIV. 4 a 5 čteme: „A však smysl víry té vysvětlující, dále učí, že ačkoli chléb tělem Páně z vysvědčení jeho a víno krví jest: však podstaty své přirozené oboje netratí, ani nemění, ale chléb chlebem a víno vínem zůstává, jakž to obé tak Písmo svaté nazývá a učitelé církve staré také tak vyznávali. Sic jinak svátosti nebyly by svátostmi, kdyby živel v nich býti přestal; poněvadž když k živlu přistupuje Slovo, bývá svátost, jakž i sv. Augustin napsal: přichází Slovo k živlu, a stává se

---

25 Lámání chleba (při večeři Páně) bylo Českým Bratřím vždy důležitým a potřebným. Proto jsou čeští vystěhovalci v Braniborsku a ve Slezsku k tomu velmi nakloněni. Ano i ti, jenž se při úplné svobodě svědomí ev. lutherské církve přidrželi, jsou lámání chleba z většiny velikými ctiteli, takže ani jejich učitelové nemohou je od toho odvrátiti.

Elsner připomíná v „Stopování Boží prozřetelnosti,“ že v Berlíně velmi málo lutherských Čechů při večeři Páně s oplátky se spřížnilo, než daleko větší počet žádal, aby se jim posvátný chléb lámal a Pána Boha prosili, aby jim přece tento způsob, na Slovo jeho se zakládající, zachovati ráčil. Starý kazatel Kefalides české vystěhovalce v Košicích (jenž později na Táboře u Sycova se usadili), velice proti sobě popudil, když o to usiloval, aby se lámání chleba ve večeři Páně zřekli. Jináče se v tom choval nebožtík Liberda, jenž jim ochotně za příkladem Páně a jeho učedníků posvátný chléb lámal, tak že doposud u vystěhovalců v Berlíně a ve Slezsku jest v dobré paměti.

svátost. A Irenaeus píše: Když kalich a chléb Páně přijme, aneb připojené k sobě má Slovo Boží, bývá svátost krve a těla Páně. Protož to mluvení, chléb jest tělo, a kalich jest krev Páně, jest posvátné, aneb svátostem vlastní a obvyklé, aby totiž ty dvě věci, tím, čímž z přirození svého jsou, předce zůstávaly, avšak posvátné také tím byly, což vyznamenávají²⁶ a svědčí, však ne z přirození svého, ani přirozeně, ale z mocného ustavení a vysvědčení Kristova. Což svatý Pavel výborně vysvětluje, řka: „Kalich dobrořečení, kterémuž dobrořečíme, zdalíž není společnost krve Kristovy? A chléb, kterýž lámeme, zdalíž není společnost těla Kristova.“ Jakož pak tak i učitelé prvotní církve sv. zjevně a světle psali, a mezi jinými Augustin sv. napsal takto: Pán neostýchal se říci: To jest tělo mé, podáváje znamení těla svého. A Theodoretus píše: Viditelná znamení, pojmenováním těla a krve poctil Pán, ne přirození jejich proměňuje, ale milost k přirození připojuje.

§. 5. Užíváno pak bývá svátosti této od zlých i dobrých; ale jesti' to věrným k životu, nevěrným pak k soudu a k obvinění. A ač obojí přijímají pravou svátost²⁷ zevnitřně, však sami v Krista věřící pravdu²⁸ svátosti duchovně skrze víru,²⁹ a tak spásitelně: bez čehož hodnosti k užívání

---

26 Totéž dosvědčuje J. A. Komenský, uváděje co znamení pravověrné křesťanské církve mezi jiným i to, že musí se učit: zřízené svátosti nepřinášejí pouhým zevnějším užíváním milost Boží, nýbrž pouze zpěčťují, co kdo dříve již ze Slova Božího přijal. Praxis pietatis kap. XLII. §. 4,16.

27 Zde stojí v konfesí dole poznámka: „To jest, zevnitřní, živelné a zemské věci, jenž jsou chléb a víno.“

28 Zde jest poznámka: „Věci duchovní a nebeské, jenž jsou tělo a krev Páně.“

29 Že dle učení Bratří při večeři Páně tělo a krev Ježíše Krista duchovně vírou se užívá, o tom poučuje nás též nábožný Lasitský ve svých obyčejích a řádech Bratří Českých, v kapitole XXXII §. 5 pravě: „Talis est Testamenti Salvatoris mundi interpretatio, ut visibilia symbola (minime mutatis suis naturis, sed sacramentali ratione, secundum Auctoris institutionem et de iis testificationem) omnes credant esse ipsum corpus Domini in cruce expansum, et sanguinem pro nobis effusum, in remissionem peccatorum; quae ut jam sumant participatione spirituali, per fidem, in salutarem perceptionem omnium bonorum, eius morte nobis partorum.“ (Takové jest kšaftu Spasitele světa vyhlášení s vysvětlením takovým, aby všickni věřili, že viditelná znamení, chléb a víno, jsou (ne skrze nějaké podstaty proměnění, ale posvátnou mocí podlé ustanovení zakladatele a jeho o nich svědčení) pravým Kristovým na kříži rozpjatým tělem a pravou jeho za nás na odpuštění hříchů vylitou krví; kterýchž aby užívali požíváním duchovním, věrou, k spásitelné skrze to účastnosti všech dobrodiní

posvátnému není. Nebo tím způsobem v Krista vstípeni, i k tělu jeho připojení bývají. Jakož pak jsou dvě věci v té svátosti, takt' jest i dvojí způsob požívání též svátosti; jeden posvátný, kterýmž dobří i zlí jedí, a druhý duchovní, kterýmž sami dobří požívají. Jakož Augustin svědčí: Dobrý přijímá svátost i pravdu svátosti, zlý pak svátost a ne pravdu svátosti. Pročež i onen Maurus, biskup Moguntský napsal: Svátosti ústy požíváno bývá, mocí pak svátosti vnitřní člověk bývá sycen; a tuť se děje pravé sjednocení a součastnění Krista Pána s svatými a též svatých, církve

---

smrtí Kristovou nám připravených.)

Tak mluví též Bratři ve své konfesi, již r. 1532 markhraběti Jiřímu Braniborskému podali. Viz o tom mezi jiným „Historii augšpurské konfesi“ učeného Saliga, díl druhý, knihu VI, kapitolu III, kdež praví „Smysl (večeře Páně) zahrhuje veškeré proměnění podstaty a tělesnou přítomnost, anť Kristus svou tělesnou osobou svět opustil, a před soudným dnem nepřijde ani skrytě ani zjevně, nechce též v tělesné osobě na zemi ani vyznáván ani ctěn býti, nýbrž v nebesích jako Otec... Kristus má bez tělesné přítomnosti bytost svou na zemi skrze Ducha svatého v srdcích věřících“ atd.

Bratři používali, chtějíce smysl slov zaslíbení Ježíšova ve večeři Páně vysvětliti, následujícího podobenství v *Excusatio contra binas literas doctoris Augustini* (ospravedlnění proti dvěma listům dr. Augustina): „Ideo ex fide sic sumimus et sic illius doctoris scriptis respondemus, sicut antea, quod Christus cum corpore suo et sanguine in mansione benedictionis est, sicut in dextra Dei, sed non simili mansione ut in coelis; ideo non debemus eum venerari in benedictione sacramenti quae fit et fieri debet in essentia existenti in dextera Dei. Et ut melius adhuc intelligatur, quod non assimilamus, neque pro uno ponimus, eius habemus exemplum in Johanne Baptista, de quo Dominus dixit: Et si vultis recipere, ipse est Helias, qui venturus est; et ipse sanctus Johannes est confessus sacerdotibus et Levitis, quod non est ipse Helias, et sic illi sermones non conveniunt sibi — tamen sunt veri in sano sensu intellecti, quod Johannes personaliter in substantia non sit Helias sed in ipso esse spirituali etc. ... (Pročež tak vážíme z víry a odpovídáme na spisy onoho doktora jako dříve, že Kristus tělem svým a krví v dobrořečení trvá jakož i na pravici Boží, nikoliv ale v podobném přebývání jako v nebi; protož jej nemáme ctíti v dobrořečení svátosti tou ctí, kteráž mu přísluší v bytu osobním, na pravici Boží. A aby se tomu lépe porozumělo, že to nestotožňujeme, aniž za jedno klademe, toho máme příklad na Janu Křtiteli, o němž praví Pán: A chcete-li uvěřiti, onť jest Eliáš, kterýž přijíti měl; a sám svat. Jan vyznal před kněžími a levity, že není Eliáš, kteréžto obě výpovědi by se nesrovnávaly — ale přeče jsou pravdivé, pak-li jim, jen dobře rozumíme, že totiž Jan osobně bytem není Eliáš, nýbrž duchovně atd.)

To nalézám mezi jiným u Koechra v jeho 3 posledních konfesích str. 470 a 471, jakož i u Balt. Lydia svaz. I. Valdensk. sekt. II, str. 74. Tak mluvil již i Viklif (starých Valdenských žák a Českých Bratří praotec), takto si přítomnost těla Kristova ve večeři

těla duchovního, jedněch s druhými. Jakož apoštol dí: „Jeden chléb, jedno tělo mnozí jsme, všickni zajisté z jednoho chleba jíme.“ O čemž i Augustin takto píše: Pokrm ten jísti a ten nápoj píti jest v Kristu zůstávati a Krista v sobě zůstávajícího míti. A podlé toho, kdož nepřebývá v Kristu, a v kom nepřebývá Kristus, beze vší pochybnosti ani nejí duchovně těla jeho, ani nepije krve jeho, jakžkoli tělesně a viditelně jí a pije svátost těla a krve Kristovy.³⁰

Páně představuje: „Sicut Johannes, fuit figurative Helias et non personaliter; sic panis figurative est corpus Christi et non naturaliter. Et quod absque omni ambiguitate haec est figurativa locutio: „Hoc est corpus meum,“ sicut illa in verbis Christi: Johannes ipse est Helias.“ (Jakož Jan byl u figuře Eliáš ne ale osobně, tak též chléb jest u figuře tělo Kristovo, ne však přirozeně. Jest to vší dvojsmyslnosti prosté, obrazné mluvení: To jest tělo mé, jako ono vyčtení Páně: Ont' (Jan) jest Eliáš.) Viz toto u Videforda, odpůrce Viklifova, v přídavcích Sylviova „Komantaru koncilu Basilejského“ na str. 161, 175. Tak učili již také staří Valdenští: „La manducationdu pain sacramental est la manducation du Corps de Christ en figure.“ (Požívání posvátného chleba jest požívání těla Kristova u figuře.)

30 Že Bratří v svém učení o sv. večeři zcela reformovaně smýšleli, ukazuje nám nejen zmíněná konfesí jejich z r. 1535, nýbrž též ona z roku 1609, jak nám ji Koecher v svých třech posledních konfesích Českých Bratří udává na str. 354-357. Viz také co praví M. Zach. Theobald v svých Husitských válkách, 2 díl, str. 181, kdež uvedena jest konfesí starých Táboritů, jejíž artikul 12. zní: „Svátost oltářní jest prostý, neproměněný chléb taktéž i víno, co znamená těla a krve Kristovy, jenž jest v nebesích, a kterýž se vírou přivlastňuje, bez kteréžto víry nikdo podstatu svátosti t. j. duchovní a nebeské věci, tělo a krev Kristovu přijímati nemůže.

Tak mluví též slavný učitel Táboritů Mikuláš Biskupec v rozmluvě, kterouž na Horách Kutných r. 1443 měl s Rokycanou: „Věříme srdcem a vyznáváme před Bohem a přede všemi, že dle Slova Božího a dle spisů starých křesťanských učitelů ve večeři Páně dvě věci jest, totiž nebeských a pozemských. Pozemské jsou chléb a víno a nebeské, tělo Kristovo za nás na smrt vydané a krev Kristova, již milostivě v utrpení svém za nás vylíti a k duchovnímu nápoji církvi své připraviti ráčil; jakž to slova Páně, to jest tělo mé a to jest krev má, vypovídají.“ Pak zavrhujíc transsubstanciaci (proměnění podstaty), jakž to i papež Gelasius učinil, pokračuje: „Kdož se k večeři Páně dostaví, ten má věřiti v milost a milosrdenství Páně a v jedinou oběť a zásluhu Kristovu, neboť jestli že by z chleba a kalicha dobrořečení jedl a pil, nerozsuzuje a nezkoušeje se, činil by tak sobě k odsouzení, jakž učí Pavel, jelikož by tento pokrm měl za obyčejný pokrm, kdežto má býti věřícím pokrmem duchovním. Jísti a píti nikomu neprospívá, jakž tomu příklad Jidáše a Korintských učí, nýbrž víra musí sobě „rem sacramenti“ (podstatu svátosti), jak Augustin, Lombardus a také Maurus praví, přivlastniti, tot. nebeské věci přijímati, ješto Kristus vstoupil na nebesa a není na zemi, nýbrž s nebes

3. Z šestidílné Biblí jen dvě místa připojím, kteráž totéž potvrzují.

U Mat. 26,26 stojí k slovům: „To jest tělo mé“ poznámka — (u) — takto znějící: „totiž posvátně, tak jako byla ona obřizka Boží smlouvou (I. Mojž. 17,9-10) a skála Kristem (I. Kor. 10,4), ano i nyní jest křest koupelem nového narození (Tit. 3,5). Jakoby řekl: Tento chléb, kterýž lámi (I Kor. 10,16) aneb tato svátost, kterouž ustavuji, jest mocným svěděctvím a důvodem toho, ze mé tělo bude za vás na smrt vydáno, ukřižováno a jako polámáno, a vašim duším za pokrm rozkošný připraveno.“

V I. Kor. 11,26 nalezá se k slovům: „vinen bude tělem a krví Páně“ poznámka — (o) — totiž potupu neb lehkost tělu Páně učiní, a pomsty Boží sobě zaslouží. — Nemůžeť pak to odtud' jíti, že by i bezbožní tělo Kristovo jedli a krev jeho pili; neboť ono nejinými ústy než věrou jedeno býti může. Pročež Kristus Pán jednu a touž věc někdy věřením v sebe, někdy jedením těla svého nazývati ráčí, Jan 6,4756. Bezbožní pak těch úst, jenž jest víra pravá, nemají, a tak ani Krista nepožívají. Nadto tělo Kristovo užitečné, nemůže než užitečné, totiž s užitkem života věčného vždycky jedeno býti (Jan 6,51), ale bezbožní věčného života nemají. Odkudž se rozumí, že oni při užívání svátosti, jakž sv. Augustin dí, jedí toliko chléb Páně, ale nejedí chleba Pána. A však ne samým těm žívlům, ale více Kristu lehkost činí, pročež jeho tělem a krví vinni bývají, tak podobně, jako kdyby někdo obraz královský nečistotami zmazal, pečeť jeho sfašoval neb na jeho korunu plil, a po ní nohama šlapal, ten by ne tak dalece obraz královský neb pečeť jeho a kamení drahé, z něhož by koruna udělána byla, jako jeho velebnost královskou zlehčil, a podlé toho v jeho trestání vběhl, byť se krále ani prstem nedotekl, a nikdá svýma očima neviděl. Aniž ten odpor co platí: Jestližeť jsou vinni tělem a krví Páně, tedyť jísti je musejí. Nýbrž proto jsou vinni, že Krista a milosti jeho skrze tu službu sobě podaného, pro svou nevěru nepřijímají, ale krev jeho drahého vážení hodnou potlačují. Takt' apoštol i jinde o lidech nevážných píše, že Syna Božího pošlapávají, a Duchu milosti potupu neb posměch

---

konečně přijde a pouze duchem a dary svými jest s námi.“

Totéž opakovali Táborité, měvše r. 1444 opět rozmluvu s Rokycanou v Praze.

Theobald svědčí o nich: „Výraz: to jest tělo mé, vykládali takto: to jest znamení těla mého, jež přisvojí si opravdově víra. Jakož také v zpěvu při večeři Páně těchto slov užívají: Jenž nám v pravdě tělo a krev svou dáváš skrze svaté znamení.“

činí (Žid. 10,29), ješto oni ho v sobě nikdy neměli, nemají ani nepožívají. Svědči též i o těch, kteříž se převracejí, že Syna Božího znovu křížují, (Žid. 6,6), ješto ho nikdá ani neviděli a nevidí. A podobně v této kap. apoštol (výš verš 6) slouže mužům k tomu, aby v shromážděních svatých hlavy nezastírali, ukazuje toho příčinu takovou, že jsou Boží sláva, odkudž to jde, že by slávy Bohu ujímali, jestliže by to činili, byť pak na Boha nijak tělesně nesáhali, a z majestátu jeho neshazovali. Z toho tedy viděti se může, že ta potupa a lehkost, kteráž svátostem nehodným jich užíváním se děje, ne tak dalece na svátosti, jako na tu věc, kterouž ony vyznamenávají a podávají se vztahuje.

4. Taktěž zpívají Čeští Bratří ve svých *duchovníích zpěvích* o požívání sv. večere Páně.

V Amsterodámském kancionálu na str. 592 nalezájí se tyto verše:

Neníť svátost tato Bohem,
ale chléb jest Páně tělem,
obzvlášť víno drahou krví,
jakož o tom sám Pán mluví.

Neměnit' se posvěcením,
v tělo a krev přirozením,
než jest svátost obojího,
těla také krve jeho.

V kteréž se věrní kochají,
když ji v službě přijímají,
duchem víry v srdci živém,
jimž jsou sjednoceni s Kristem.

Ve velkém zpěvníku na str. 317 nalezáme v písni: „Předivnýs Otče v milosti“ toto:

Posvátné pak požívání,
ustavil Pán pro duchovní,
byť by věci viditelné,
tvrdily nám nevidělné,
Že jakž v pravdě ten chléb jíme,
z kalicha Páně pijeme,

tak Kristus duši jistotně
dává tělo, krev duchovně.

Služebník slouží svátostí,
ale Pán Ježíš z milosti,
samou pravdou těla svého,
syťí v sobě věřícího.

V tomtéž zpěvníku na str. 319 v písni: „Ó přeslavný Jezukriste,“ ve verši 5-9:

Protož tě Syna milého
s Otcem ctíme Boha svého
v tom tvém oslaveném těle,
kteréžs přenesl z světa v nebe.

V svátosti chleba a vína
vydané od tebe Pána,
není tělesné bytnosti,
těla hmotné přítomnosti.

Tvého těla v chlebě není,
když kněz tvá slova propoví,
ale ten chléb jest to tělo,
jenž za nás na kříži pnělo.

Které věci kněz pěstuje,
slovy Páně vysvědčuje,
ty v svém bytu zůstávají,
a na pravdu ukazují.

Tělo Páně a krev drahá,
tělesněť tu bytu nemá,
protož se musí věřiti,
a netělesně viděti.

V německém kancionále Jednoty vytištěném v Lešně r. 1694 a v Berlíně r. 1731 nalezá se píseň o večeři Páně: „Ó člověče, viz Spasitele,“ jejížto verš 6 zní: „Dává ti pak pečeť svou, od nás svátost nazvanou, v pravdě k potvrzení, k tvému posvěcení, na jistotu ospravedlnění.“

Ve velikém pak bratrském kancionále v písni „Kristus maje v nebe jíti“ na

str. 319 zní verš 7, 8, 9 a 10 takto:

Viztež pilně všickni lidé,
falešný prorok když přijde,
svědče tělo v chlebě býti
nedejte se mu svoditi.

Písma svatá osvědčují,
o Kristu zjevně zvěstují,
že jest k Otci v nebe vstoupil
tělem svým, jimž nás vykoupil.

Ráčí nás učiti sám Pán,
bychom nechodili sem tam,
v skrejších jeho těla není,
před svodem věrných svých chrání.

Neb tělem svým jestiť v nebi,
za nás před Otcem obětí,
zde pak skrze Ducha svého
přebývá v srdci věrného.³¹

Všecko zcela reformované.

5. V Komenského Praxis pietatis máme též docela reformované smýšlení např. v kap. 29. § 6 na str. 215-216: Nevěřící vinni jsou tělem a krví Páně, jichž znamením a pečeti jest svátost tato. Nebo i páni světa tohoto, neuctu pečetem svým stalou tak vysoce sobě cení, jakoby se vlastním osobám jejich stala. — Podobně §. 12-14. a kap. 32. §. 10.

Zavírka.

A tak jsem tedy s pomocí Boží a jeho požehnáním zcela jasně a zřetelně ukázal, „že učení pravých Českých Bratří s učením refor. církve na vlas“³²

---

31 Píseň ta nalézá se ve velkém kancionálu na str. 319, kdež ve v. 7 dí: „Praví-li že tělo v chlebě, nedejte se tím svoditi.“

32 Myšlénka, kterouž jsem o této věci v Elsnerově „Stopování prozřetelnosti Boží“ našel, velmi se mi líbí. Na str. 8 a 9 v poznámce (a) čteme: „Pochází-li Čeští Bratři od

souhlasí.“ Nestranná a pravdy milovná povaha neodepře mi zajisté také přisvědčení svého. Na stranných a svéhlavých povahách, jenž vždy jen urputně na svém stojí a nikdy ustoupiti nechtějí, málo záleží. Jejich přisvědčení málo pochvaly přináší. Kdyby učený Rieger ještě žil, nepochybuji, že by se dal o jiném poučit. Jistě, že by toho skoro želel, že ve svých Starých a Nových Českých Bratřích vedlé jiných krásných a chvalitebných snah práci si dal, aby ukázal, že staří Čeští Bratři dle učení svého ev. lutherskými byli. Kdyby tento poctivý muž byl býval znalým

---

Valdenských a od Viklifa, (jak to mnozí učenci nyní uznávají a dokázati se snaží), tedy se z toho dostatečně dovoditi může, že poněvadž potomci starých Valdenských ve Francii a učnové Viklifa v Anglii k evanj. reformované církvi náleží, též Čeští Bratři za reformované považováni býti musí, anť s oněmi z jedné školy pocházejí.“ Mně se zdá, že tento důvod docela rozumný a pravý jest. Dále odvolává se Elsner na spisy samých Českých Bratří (jakož i já v tomto spisku tak učinil). Konečně poukazuje nás na „Berlínské kritické zprávy“ díl 26. na str. 203: „Čeští Bratři liší se od katolíků nejvíce, od reformovaných však nejméně.“

Novější čeští vystěhovalci jsou z největší částky též živým toho dokladem, nebo nebyli vzhledem učení a služeb Božích dříve uspokojeni, dokud nevstoupili do církve reformované.

Zdá se, že také Lasitský českobratrskou církev za rozdílnou od ev. lutherské církve považoval; nebo takto mluví v knize o obyčejích a řádech Českých Bratří kap. 29. § 8: „Caeterum accidit Fratribus non raro, ut pervicaces, quos culpam agnoscere seque corrigere pudet, pulci domo Dei associant sese Augustanae Confessionis sectatoribus, ubi in sortibus ejusmodi pietendis lenior est ecclesiastica severitas, civili magistratu id, quod est ecclesiastici, quadem ex parte obeunte; quanquam in Polonia certae conditiones concordiae et consensus, bonin quibusque gratae, jam transfugis ejusmodi viam praecluserint in synodo anni 1570 die 20. Maji.“ (Přihází se pak nezřídka, že vyloučení z domu Božího od Bratří, jsou-li zarputilí a nenapravitelní (dříve byl mluvil o kázni u Bratří) k sborům augšp. konfesí se obracejí, kdež v trestání takového neřádu bývají méně přísní, jelikož světská vrchnost to, co církevní přináležejí, z částky vykonává; ač v Polsece v porovnání a usnešení ze Synodu z r. 1570 ze dne 20. květ. všem dobře smýšlejícím vítaném, takovému přebíhání z církve do církve lékařství jest nalezeno.) Bohužel, že toto snešení návodem rozličných lásky prázdných lidí dlouho v platnosti nezůstalo.

Slavný D. Koecher není proti tomuto mému mínění, pravě ve svých třech posledních konfesích na str. 448: „že Čeští Bratři, Kalvinisté před Kalvínem, za časů Luthera více luthersky smýšleli, a po smrti Luthera zase více k reformovaným se chýlili.“ Než pan prof. snad mi za zlé pokládati nebude, připojím-li tuto, že Čeští Bratři i za času Luthera reformovaně smýšleli, neb jejich konfesí z roku 1532 a 1535, v kterých letech Luther ještě žil, světle nás o tom poučují. (Jak jsem to výše dílem z knihy p. Koechera

jazyka českého, bylo by jej ohledání o opaku přesvědčilo.

Připustí snad nyní také slavný dr. a prof. Jan Křištof Köcher, že Čeští Bratři ne jen „Calviniani ante Calvinum“ (kalvinisté před Kalvínem) byli (jak ve svých třech posledních vyznáních často připomenutých se vyjadřuje), že ne jen po smrti Lutherově více k reformovaným se klonili, (což obě zajisté velmi krásná jsou o Českých Bratřích vyznání, svědčící o nestrannosti a chvalné pravdomluvnosti pana Köchera), nýbrž, že ani za časů

---

samého dokázal na str. 212, 213, 554, 555).

P. Koecher vzpomíná ve svých třech posledních konfesích Česk. Bratří na str. 3 konfesí z r. 1575, diví se, že Jablonský v historii porovnání Sandomírského na str. 75 (a) píše: „Haec confessio Bohemica---vel hanc ob causain ra-axime est memorabilis, quod trium confessionum hominibus, augustanae, helveticae et bohemicae communis fuit.“ (Tato konfesí česká proto velmi paměťhodná jest, že lidu tří konfesí, augšpurské, helvétské a české společná byla.) Pan Koecher k tomu na str. 83 § 19 (m) dále přidal: „Vyznáváme, že jsme dychtivi seznatí platný důkaz této věci; nebo v aktech této konfesí, obyčejně k ní připojených, nikde ani dost málo nenalézám, že by reformovaní na této konfesí byli podílu měli.“ Divím se tomu, že Koecher důkazu žádá pro něco, co sám z Komenského na str. 74 byl dokazoval; neb tam praví Komenský: „Stavové pod obojí dávali mezi sebou místa Pikhardům, Kalvinistům a Luteránům atd.“ Když tedy všickni tito, onou společnou konfesí spojeni byli, můžete Jablonský vším právem říci, že tato konfesí lidu augšpurského, helvétského a českého vyznání společná byla. Že pak vyznavači helvétské konfesí, neb (jak Komenský praví) Kalvinisté, při oné schůzi žádnou zvláštní konfesí nepřinesli, Jablonský nemusel dokazovat, jelikož toho netrdil, aniž pak toho byla potřeba, jelikož reformovaní s „Pikhardy“, či lépe řečeno Česk. Bratřími po učiněném porovnání Sandomírském ve věcech náboženství vždy společně jednali; a tak v české konfesí i své mínění určili a podali. Čímž jednotejně smýšlení Bratří s Reformovanými opět se dokazuje.

Někdy se zdá, jakoby Čeští Bratři v učení o večeři Páně tu i tam lutheránských výrazů užívali; avšak všude nalézáme opak toho, čteme-li jen dále a uvážíme-li za tím následující výklady. Tak např. nezřídka praví: chléb jest tělo a víno jest krev Kristova, vykládají pak to slovy „posvátné“, aneb „mluvení svátostem vlastní a obvyklé“, aneb „bez tělesné přítomnosti Kristovy“, aneb „duchovně“, jakž dostatečně z výše uvedených míst o večeři Páně vysvítá. Což také učený Balthas. Lydius v díle III. o Valdenských na str. 45 koll. na str. 343 připomíná k starému spisu Táborských, kterýž i Čeští Bratři za svůj přijímají, dokládaje: „Ne quem turbent haec verba, cum pane dari verum corpus de virgine sumtum; item, corpus Christi in sacramento dani veraciter, quasi haec pro consubstantiatione facerent; expendendum est, quod non parva fax inferatur ad discutiendas has tenebras per haec adverbia, non identice, sacramentaliter, spiritualiter, quae restringentem vim habent. Taceo, nunquam a Valdensibus, Taboritis, Fratribus Bohemis hoc dogma defensum fuisse, vel ipso Lutheri teste, ideoque vim

Lutherových nikoli lutherského, nýbrž skrz na skrz reformovaného byli smýšlení.

Nedomníval bych se také, že by někdo přijítí mohl na myšlenku často již zmíněného p. faráře Riegra v jeho taktěz již zmíněné knize v svazku III. na str. 565-569 vyjádřenou, že by totiž Čeští Bratři své uvedené již učení teprv od reformovaných³³ byli obdrželi, a jemu se od nich naučili; anť známo dostatečně, že Čeští Bratři před reformovanými a ne reformovaní před Bratřími Českými pravou známost čistého učení evanjelia měli, takže spíše

---

faciet veritati, qui paucula haec verba huc detorquere volet.“ (Žádného nemyltež slova, že se s chlebem podává pravé tělo z panny narozené; taktěz: tělo Kristovo podává se v svátosti opravdivě, jako by se tak dalo způsobem spolubytným (konsubstanciací); musít se povážiti, že ne malé světlo podává se k zahánání nejasnosti slovy: nevlastně, posvátně, duchovně, kterými se ono vysvětluje. Pomlčím o tom, že tento článek od Valdenských, Taboritů, Česk. Bratří nikdy hájen nebyl, pročež pravdě činí násilí, kdo by těchto málo slov překrucovati chtěl.“ Viz Koechera l. c. na str. 480. Těz na str. 470-475, kde Viklifovi a Valdenským reformované zásady při sv. večeři připisuje a svědčí, že Čeští Bratři s nimi stejného smýšlení byli. Viz na str. 429-452.

Učený D. Loešer tomu dobře porozuměl, jak nám Rieger v starých i nových Českých Bratřích díl III., na str. 410, vypravuje, uváděje mezi jinými pochybnostmi Loešera o konfesi Bratří z r. 1535 téz, že tělesnou přítomnost Páně na zemi zamítají, a jen o přítomnosti duchem a mocí mluví; kterýžto způsob přítomnosti i v svátostech uznávají. Ostatně zamítají-li všudypřítomnost těla Kristova (jak ze všech knih jejich vysvítá a mnou výše dokázáno), rozumí se, že téz i evanj. lutherský výklad Kristových slov ustavení večeře jeho zamítají, anť tento poslední na oné první se zakládá.

Nyní doufám, že každý rozumí, jak má o traktátu Matiaše Krociovského, v Zhořelci r. 1644 vydaném pod názvem konfesi česko-augšpurská, souditi, který téz od Samuele Martinia r. 1631 v češtině vydán byl s názvem: Harmonie konfesi české a augšpurské. Tento traktát vypracován byl dle konfesi české, upravené, l. 1575 za Maximiliana II. v Praze od Bratří, od přívrženců augšp. konfesi a od mistrů pražských pod názvem „česká konfesi“ a snadno se pochopí, že z tohoto pramene o učení Českých Bratří co takových správné se zavíratí nemůže, anť zde nic ryzého před sebou nemáme, nýbrž jak z dějin této české konfesi známo, k tomu hleděno, aby augšpurské konfesi byla co nejbližší. Viz téz Koechra na str. 69-90, kdež Českých Bratří podezříváno, jakoby se nebyli měli dosti upřímně k této české konfesi, s jejich starým učením prý nevalně se shodující.

Nyní chci jen ještě poukázati k tomu co vydavatelé „sbírky starých a nových bohosloveckých věcí k roku 1732“ na str. 1005, o řečeném spisu Krociovského soudí: „Psal knížečku tuto, praví, ve vyhnanství v Žitavě, chtěje dokázati, že augšpurská a česká konfesi jednostejně učí. Pročež rozděljuje obě dle článků bohosloveckých, stavi učení jedné vedlé druhé, užívaje k tomu konfesi z roku 1575 a 1609. Také šťastně v

přijíti můžeme na myšlénku, že reformovaní to dobré, čeho v jejich učení nalezáme, vedlé Písma svat. ze spisů a učebních knih Bratří Českých sobě vybrali.³⁴

Dle toho také každý snadno nahlédne, jak se státi mohlo, že větší počet nynějších vystěhovalců Českých, obdrževších v krajinách pruských úplnou svobodu svědomí a přiznávajících se srdcem i ústy k pravému Česko-bratrskému učení, bez dlouhého rozmyšlování spojili se s ev. křesťany

---

tom pokračuje, nelzeť mu však, aby při článku o večeři Páně nepřipojil slova: „To stává se duchovně a podstatně vírou, ale i ústy.“ Viz Koechra l. c. na str. 82. Z toho patrno, že Krocínovský ve své česko-augsšpurské konfesí ani před ev. luther. posuzovateli obstál, aneb alespoň říci nemůže, že souhlas augsšpurské a česko-bratrské konfesí dokázal. Jednohlasné učení Českých Bratří proti všudypřítomnosti těla Kristova bylo by Krocínovskému mohlo všecku chuť k práci odníti, kdyby byl jen šestý článek konfesí z r. 1609 §. 13-16 četl, kde takto čteme: „Pro vyhnutí mnohým svodům Antikristovým učí znáti, že Pán Kristus osobným bytím neb bytem svým, kterým někdy zde na zemi byl, již není tak zde na světě“ atd. atd. Viz Koechra l. c. na str. 309. Taktéž Krocínovský zaražen býti musel, čta zcela reformované výrazy o večeři Páně v konfesí Českých Bratří z roku 1609, kterouž Koecher má v knize své na str. 354, 355, §. 3, 4, kdež čteme: „Protož to mluvení: chléb jest tělo, víno jest krev, posvátné jest a pouze této služebnosti vlastní a obvyklé, aby patrné bylo, že tyto dvě věci neb tyto dva živlové to, čím z přirození svého jsou, netratí, a předce posvátné také tím jsou, což vyznamenávají a co se o nich svědčí“ atd. Proto pak z této konfesí něco uvádím, že výše řečení vydavatelé „sbírky...“ tvrdili, že Krocínovský také této konfesí vedlé oné z r. 1575 při sepsání své konfesí Česko-augsšpurské upotřebil.

33 Divno, že Rieger něco takového tvrditi mohl, kdežto opak toho ve vlastních jeho spisech se dočísti lze. Ve svých starých a nových Českých Bratřích v díle III. na str. 387-388 česko-bratrské konfesí z r. 1535 zpomínaje a rozličná vydání její uváděje, mluví též o vydání z r. 1558, kdež na titulním listu výslovně podotknuto: „Hanc multae ecclesiae quac sunt iu regno Poloniae nuper susceperunt.“ (Tuto přijalo nedávno mnoho církvi v království polském se nalézajících.) Na str. 603-604 mluvě o spojení Českých Bratří s Reformovanými v Polsku dokládá: „Byly čteny a rozvažovány česko-bratrská konfesí i apologie, způsob jejich církevní kázně, katechismus, písně i jiné spisy, a schváleny jsou.“ Při čemž podání rukou (jak Rieger udává) a za tím následující společný svatý hod dostatečně ukazují, že Reformovaní k učení Českých Bratří se připojili, je při tomto spojení za svoje učitele přijavše. Jak může tedy ještě Rieger říci, že Čeští Bratří od Reformovaných na svou stranu přivedeni byli. Právě opak toho naznačil jsem zde z Riegra samého.

Taktéž špatně se mu podařilo, praví-li lib. c. v díle III. na str. 82, že před rokem 1555 žádné zmínky o Reformovaných v Čechách nenalezáme, kdežto předce sám v díle III. na str. 410 z jejich konfesí z r. 1535 zcela reformované učení dovozuje a tedy jasně

reformovanými, aby pod praporem Ježíše Krista proti nepřátelům království a učení jeho do pole táhli. Neboť jednou jasno již, že žádné vejce nemůže být druhému tak podobné, jako učení reformovaných k učení Bratří Českých. Potom pak také jistě jest, že v říši toliko ta tři hlavní vyznání³⁵ se trpívají, totiž římsko-katolické, evanj. lutherské a ev. reformované. Nač by tedy vyznavači pravého česko-bratrského učení měli tvořiti zvláštní náboženskou společnost a tím třeba nebezpečí a bídu na sebe uvaliti, mohouce dle výše provedených důkazů s reformovanými

---

naznačil, že již na 20 let před rokem 1555 mezi Bratřimi všecko reformované bylo. Chce-li pak tím tvrdit, že před rokem 1555 žádní reformovaní přichozí v Čechách nebyli, odpovídám: 1) že Valdenští, duchovní otcové Českých Bratří, v učení takoví reformovaní přichozí byli, kteří třebať jména Reformovaných neužívali, předce celé reformované učení s sebou přinesli a již v 14. století se byli přistěhovali (Theobald na str. 4 a 5). 2) Jestli i jiní žádní Reformovaní před rokem 1555 do Čech nepřišli, také dobře; neboť nemůže pak Rieger říci, že Čeští Bratří svému učení roku 1535 v konfesi položenému teprv od Reformovaných se naučili, ačkoliv zcela reformovaně zní. Tak tedy Čeští Bratří již před spojením svým s Reformovanými byli zcela reformovaného smýšlení.

Prof. Koecher ve svém „Nástinu všech náboženství“ v kap. 1 na str. 21, 22 neb 32 a 33 svědčí, že se Valdenští na začátku 17. století s Reformovanými ve Francii a Ženevě spojili, Čeští Bratří pak k Reformovaným v Polsku se přidali; nepřidává však, že tak se stalo, poněvadž mezi učením Reformovaných a jejich žádného rozdílu nestává. Jináče by se zajisté nikdy s Reform. nebyli sjednotili; nebo není pravdě podobno, že by ve svých věcech tak důkladní a obezřelí Čeští Bratří tak snadno, snad jen pro nějaké jim lichocení s strany Reformovaných (viz Riegera l. c. 567) se od pravdy, která je tak mnoho stála, byli odvrátili a k něčemu jinému svěstí dali. Než jistější jest, že vidouce úplný souhlas učení svého s učením Reformovaných, nerozpakovali se s nimi u víře a v učení se spojití, aby tím lépe společnému nepříteli vstříc se postaviti mohli.

34 Co jsem v předešlé poznámce uvedl, dosti jasně to ukazuje. Budiž pak tuto ještě připomenuto co v Komenského „Historii Bratří Českých“ vyd. Halské v §. 64 čteme. Cituje slova Vergeriova v předmluvě k nově jím vydané konfesi Českých Bratří takto řkoucího: „Quorn Deus inc nuper ex Germania in Prussiam, in Lithauniam atque Poloniam evocasset, multas ac varias variarum gentium ecclesias visendi discendique studio incensum; tandem diu in Polonia obequitando, in ecclesias incidi circiter quadraginta, ad Valdensium morem praescriptaque N B. institutas. Quae ipsae me sane singulari quadam voluptate laetitiae affecerunt; etenim pura in illis ac concors sonat evangelii vox ceremoniae castissimae atque purissimae, a papisticis superstitionibus gesticulationibus sic prorsus remotae, ut ne odor quidem illorum aut vestigium ullum reliquum sit.“ (Když mne Bůh nedávno z Němec do Prus, do Litvy a Polska povolal, kterýž jsem byl velmi žádostiv mnoho a rozličných církví rozličných národů navštívití a seznati, nalezl jsem po Polsku jezdě asi 40 církví, dle způsobu a předpisů

radostné a bez překážky v společenství učení a víry vstoupiti.³⁶

Netřeba mi již ničeho více přidati, než že bych se těšil, jestliže se mi podařilo touto svou slabou prací ve věci posud tak rozličné posuzované nějakého světla podati.

Valdenských zařízených, kteréžto církve způsobily mi velkou potěchu a radost; nebo v nich čistý a jednostejný hlas evanjelia se rozléhá — obyčeje neb ceremonie jsou jednoduché a čisté, od papežských pověr a posuňků tak vzdálené, že ani dost malé znamení neb stopa po nich nezůstala). Toto a co následuje zřetelně ukazuje, že Vergerius oněch 40 reformovaných církví v Polsku míní, (nebo právě tolik jich tehdy bylo) a že tyto co dobrého měly, od českých Bratří přijaly. Nestali se tedy Bratří Reformovanými, nýbrž Reformovaných v Polsce učiteli byli.

Totéž vysvitá z svědectví Silv. Vil. Ringeltaube, jenž „v příspěvku k augšp. konfesí“ z r. 1746 na str. 150 podotýká: „že Čeští Bratří roku 1548 v Polsce a v Prusku se usadili — a náboženskou svobodu obdrželi, ačkoliv se k nezměněné, augšp. konfesí nepřihlásili, ani souhrnu učení jejich (Corpus doctrinae) se nepodrobili. Také prý z Čech svou vlastní konfesí z r. 1535 přinesli a ji do polštiny přeložili“ atd. Z čeho zase následuje, že Bratří ve vyhnanství ani lutherskými ani reformovanými se nestali, nýbrž svou přinešenou konfesí Polákům a Prusům ku poučování přeložili a jim do rukou dali.

35 To jest též příčina, proč se hrabě L. v. Zinzendorf s svým přívrženstvem tak zvanými Moravskými Bratřimi všude a ve všech svých spisech vydává za příbuzence augšpurské konfesí, ač mu v tom všickni praví přívrženci augšp. konfesí vždy odporují a jej nikoliv za spoluvěrce považovati nechtějí. Zdá se, že pan hrabě se obával, že by jinak od nejvyšší zemské vrchnosti mohl býti k zodpovídání pohnán příčinou zakládání nového druhu náboženství. Staří Čeští Bratří, jenž s ev. lutherskými a s ev. reformovanými učiteli církve pilně obcovavše, vždycky svoji byli zůstali, přidali se konečně předce k reformovaným, spozorovavše, že tito před oněmi na vzorné církevní kázni si záležeti dali. Komenský vypravuje nám o tom ve své závírce k Lasitskému v §. 36 mezi jiným takto pravě „Non earuit (res quoad disciplinam eccles. introduceendam) sueessu Genevae, quo revocatus Calvinus, tam solerter illius ecclesiae ordinem et diseiplinam constituit, ut admirationi fuerit ipsis etiam adversariis. Quod exemplum quia alii per Galliam, Belgiam, Germaniam, Poloniam, Hungariamque Refor mati, quantum licuit secuti sunt, faetum est, ut hoc ipso ordinis et pacis vinculo illis propiores facti fuerimus.“ (Nebylo bez skutku (vyzdvižení v církvích evanjelických kázně) v Ženevě, kamž zavolán byv Jan Kalvín, tak uměle v řád a kázeň tu církve uvedl, že ku podivu bylo samým odpůrcům. Kteréhož příkladu, když jiné obnovené církve v Francouzsku, Nizozemsku, Říši, Polsku, Uhřích

Dodatek.

D. Jan Bohuslav Carpzov v Lubeku v „Zkoumání náboženství Českých a Moravských Bratří“ vydaném r. 1742 v Lipsku v 8ce, o učení Českých Bratří obšírně jednáje, mnoho usiluje, aby ukázal, že *Čeští Bratří nebyli nikdy přesně lutherskými, vždycky k Kalvínským omylům* (jak v horlivosti své náboženské se vyjadřuje) *se nachylovavše*. Viz na str. 183-207, kdež učení Bratří Českých o vyvolení, o všudypřítomnosti Kristově, o svátostech vůbec, o křtu a večeři Páně zvláště atd. za bludné a zcela reformované prohlašuje. Viz také na str. 350-354, kdež z kancionálu bratrského dokazuje, kterak Bratří desatero zcela dle způsobu Reformovaných dělili. Konečně Carpzov na str. 673-888 ještě Jana Hederika cituje, dokazujícího, že *Čeští Bratří za příbuzné augšp. konfesi považováni býti nemohou*. Spis Carpzova dostal se mi příliš pozdě do ruky, než abych ho k práci své byl obšírněji použítí mohl. Dokazujeť však on ze všech, kteří předmět ten pojednávali, nejjasněji, že Čeští Bratří, posouzeni dle svých vlastních spisů, hned od počátku nebyli lutherskými, nýbrž právě reformovanými. Že místy tvrdě a nelaskavě o Bratřích, o Komenském a všech Reformovaných vůbec mluví, to jemu a svědomí jeho zůstavujeme.

Konec spisku Bohuslava Ignatia.

---

následovaly, jak mohly, stalo se, že tím samým řádu a kázně svazkem sobě jsme bližší učinění.) Viz o tom též Koechera v často připomenuté knize na str. 490.

36 Ze všeho toho patrně vysvítá, že nynější tak zvaní Moravští Bratří takovými právem slouti nemohou, jelikož v učení svém s učním starých Českých (a Moravských) Bratří velice se rozcházejí. Což zejména spisové posledního biskupa z Jednoty, Komenského, zřetelně dotvrzují. Také slavný profesor Jan van den Honert r. 1739 v Leydenu v Nizozemsku v řeči své „Oratio inauguralis“ a „Dissertatio histor.,-theol. de Valdensibus atque Fratribus Bohemis“, to jasně a obšírně dokázal, „že učení pravých Valdenských a Českých Bratří s míněním nynějších tak zvaných Moravských Bratří neb Zinzendorfiánů docela se nesrovnává.“ Kdokoli spisy a zpěvy těchto četl a rozvážil a s spisy a zpěvy oněch nepředpojatě porovnal, úsudku a důvodům profesora van den Honerta zajisté přisvědčí.

Doslov.³⁷

Heřman z Tardy (1832-1917)

I. O jednotě Bratří a Reformovaných osvědčené historií.

Spisek Bohuslava Ignatia o učení Českých Bratří nepozbyl doposud ani zajímavosti ani důležitosti své. Týkáť se zajisté zjevu naší minulosti, který nejenom co takový pozornost naši poutá, nýbrž který ač v té podobě, v níž někdy ku obdivu byl blízkým i dalekým, dávno býti přestal, předce tím, čím se někdy stkvěl a co jím někdy rozsáto doposud účinkuje, anobřž tím právě takovým činitelem v národu našem se stal, že bez něho novému občasi evanjelictví v Čechách a na Moravě naprosto rozuměti nelze. Českých Bratří, oněch „pravých a vlastních potomků učedníků Husových“, jakž někdy sami se nazývávali, zachovává církev naše česká nejenom v paměti co výkvět reformace české, nýbrž také co duchovní otce své, jejichž rozhodnost a skutečnost u víře domohla se a potkala se s výsledky podivuhodnými a vštípila se požehnané v srdce potomstva. Kde medle za času udělení tolerance zůstala památka kališníků anebo podobojích? Byla pohřbena v temnu onoho věku zpustošení a nezůstalo po nich téměř ničeho než snad pouze ten kalich, ku kterémuž i to nové evanjelické pokolení se zná, jako k znaku protiřímskému. Všecko ostatní, učení a řádu církevního se týkající, co ještě v lidu našem se nalézalo, bylo dědictvím po oné matce naší, českobratrské Jednotě, od posledního českého biskupa jako ve jménu jejím v čáku proti čáce lidu českému odkázaným. Však nejenom za času tolerance, nýbrž i v předešlých desítiletích 18. století české evanjelictvo ve vyhnanství se shromažďující toho podávalo důkaz. V Braniborsku jako Pruském Slezsku svědčili sborové čeští, že jen Jednota v duchu jejich utkvěla a učení a řád jejich oslazuje jim soužení vyhnanství. Málo bylo těch, kteří se přidali k Lutheránům, skrovný počet těch, jenž se spojili s Zinzendorfem, veliká většina, ve Slezsku všickni, vstoupili v svazek s Reformovanými, s kterými

---

37 Mimo jiné použito: Der gepriifte J. Jirk. Vyd. J. B. Elsner 1756. Dekrety Jednoty Bratrské. Vyd. Ant. Gindely 1865. Uiber die dogmat. Ansichten der Uhm. Briider. Seps. Ant. Gindely 1854. (Zprávy o sez. akad. věd. Filos. hist. oddělení. Sv. XIII.)

i Jednota při konci svém v jeden celek se byla sloučila. V Čechách a na Moravě nebylo by bezpochyby ani jednoho lutherského sboru českého, kdyby dostatečný počet kazatelů reformovaných, a to české řeči povědomých, se byl nalézti dal, a kdyby ti, jenž z lutherského Slovenska přišli, nebyli se akkomodovali žádostem Čechů a nezanechali nejpatrnější známky lutherské za hranicemi českými — a konečně kdyby jméno se nebylo oktroyovalo, nýbrž domácí Jednota bratrská s pořádky svými se byla obnoviti směla. Měli bychom jistě nyní jednu Jednotu bratrskou skutkem reformovanou, kdežto nyní máme církev reformovanou, vedle ní pak i církev lutherskou a za nedlouho bezpochyby i od státu uznanou Ochránovskou, v některých privátních sborech bez toho již stávající. Ale taková i nyní zůstala váha oné staré naší Jednoty a všeobecné úcty k ní, že nejenom čeští Reformovaní, ale i ty ostatní jmenované oddíly — k této jako k matce své se hlásí a o to usilují, aby dokázaly, že zasluhují jména pravých a vlastních dědiček oné blahosladené staročeské matky.

II. Spisek Mošovského proti Bohuslavu Ignátiovi.

My, kteří jsme evanjelickými křesťany helvétského vyznání aneb reformovanými křesťany, mámeť zajisté nejenom vzhledem historie, ale i co učení a jednoduchosti a sprostnosti našich řádů v samé vlasti českomoravské se týče, nejsnadnější práci chtíce dokázati, že jakož Bratři někdy Husovými, tak jedině my „pravými a vlastními potomky“ Českých Bratří právem se nazýváme. K odůvodnění toho slouží každému nepředpojatému čtenáři tento tuto v nově vydaný spisek s četnými doklady svými. Nutno však, aby k objasnění a k hájení jeho tvrzení ještě něco tuto se připojila. Nelze totiž tu mlčením pominouti spis, který proti Bohuslavu Ignátiovi r. 1783 zčeštěnému, anonymně vydal M. Institoris Mošovský, slovenský kazatel, roku 1785 pod názvem: „Potřebné ponapravení omylného spisu reformirského smyslu Bratří Češi od Ignáce Bogislava...“ Mošovský se domnívá, že se mu podařilo Ignatia úplně vyvrátiti poukázáním, že tento prý opomenul, učiniti *rozdíl* „mezi starými a novými Českými Bratřími.“ „Církev Bratrská z počátku a sice za dlouhé časy,“ prý, „nejen žádného církevního jednocení s Reformáty neměla, ale i proti těm, kteří někdy Zvingliovo aneb Kalvínovo učení do ní vtrousiti usilovali,

zmužile a směle na odpor se postavovala. Naproti tomu pak s Lutherem a jeho tovaryši tím toužejí byli spojeni.“ „Helvéti“ prý později k Bratřím „se připojovali“ a tak učinivše, poznenáhlu s učením svým na světlo vyšli. To prý zvláště tehdyž se stalo, když Bratří svou šestodílní Bibli vydávali okolo léta Páně 1579 a násl. Bratří prý že „obyčejně více se snažili o pravou křesťanskou pobožnost a přísnou církevní kázeň, nežli o obšírné a hluboké učení, neměli mezi sebou mužů v těchto svatých jazycích sběhlých a k této veliké práci způsobilých. Ale musili jinde pomoci hledati a zvláště u Helvétů, odkudž s židovským a řeckým jazykem spolu helvétské, Zvingliovo a Kalvínovo učení jest jim donešeno. Tak tedy reformatského smyslu učení muži, kteří okolo tohoto díla pracovali, nezanedbali i své reformatské učení, kde jen možné bylo, do něho vtrousiti.“ „A právě,“ prý, „toto vydání této šestidílné S. Bibli a zvláště jejího Nového zákona jest ten mezný kámen, při kterém se staré české bratrstvo tratí a nové povstává.“ Z Bibli potom prý helvétské učení snadno i do jiných bratrských spisů se přesazovalo.

III. Jeho vyvrácení.

V skutku naivní pojmání ducha a učení a historie Jednoty! Tedy proto, že v starších bratrských spisech — což ostatně s pravdou se nesrovnává — prý luthersky smýšleli, v pozdějších pak teprv reformovaně učinili, nemá nikdo pravdu České Bratří vůbec vydávati za reformované. Apoštol Pavel soudí o podobném v I. Kor. 13,11 jináče. Pravé učení Bratří Českých každý nestranný historik nebude vykládati podlé něčeho u nich přechodního, pakli takové skutečné jest, nýbrž podlé toho, co časem u nich se ustálilo a o co ani trpké břímě vyhnanství je připraviti nedovedlo. To pak právě jest učení jejich s reformovaným podstatně se shodující. A což pak p. Mošovský, maje Bratří s Lutherem jednající za lutheránské, neznal ještě starších Bratří, nežli těch svých „starých?“ Bratří byli před Zwinglim a Kalvínem, proto s nimi, ovšem když těchto mužů ještě nebylo, nemohlo s nimi žádného spojení býti. Ale byli také před Lutherem a učili sedm svátostí, jako římská církev, měli opětování křtu, doléhali na celibát svých kněží atd. — jest to také lutherské? A když potom Luther vystoupením svým proti Římu pozornost Bratří na sebe obrátil a biskup bratrský Lukáš,

tento druhý patriarcha Jednoty, s ním do styku se dostal, stal se medle Lukáš stoupencem jeho? Naopak, vystoupil proti některému učení Lutherovu, zejména o kázni, o ospravedlnění a svátostech, a utvrdil zvláštnost bratrskou takovým způsobem, že i sám lutherán Zezschwitz vyznati musí: „Ten, kterýž Jednotě její zvláštní ráz (tot. po vyloučení menší strany Amositů) vtiskl, sám jediný také tak rozhodně ho hájil, že všechny pozdější pokusy, zlutheranisovati Jednotu, o jeho jméno, jeho spisy a jeho památku, jakožto o pevnou hradbu, se rozbily.“

IV. Poukázání na jednotu zásad učení bratrského a reformovaného.

Reformovani připojili se k Bratřím, avšak i Bratři k Reformovaným. Jest to věc docela přirozená, že když Luther církev v Němcích obnovoval, Bratři k němu, jakožto v sousedství nejbližšímu a nejznamenitějšímu muži posly vypravovali a s ním rozmlouvali. A Lutherovi samému, především po rozkolu s Zwinglim, nemálo záleželo na dobrém přátelství s Bratřimi, třebať je z počátku byl nazval „kacíři.“ Ale rovněž pochopitelná věc jest, že Bratři na Vitemberku, kdež bez toho úplně shody s nimi nebylo, nepřestali, ale i tam se obrátili, kdež také obnovování církve Páně se dělo, totiž ku Porýní a do Švýcar. Tím po vstalo spojení s Reformovanými, které potom, po vytlačení z Vitemberku a ze Sas mírnější strany lutherské, strany Melanctonovy, tím užším se stalo, jelikož na opravdové jednotě ducha spočívalo, a tolikéž na jednotě ve věcech podstatných, vzhledem kterých Bratři byli Reformovaní před Reformovanými, jen že z počátku v některých těchto věcech o formu zápasili, až konečně v známosti prospívavše i tuto vytříbili. Učiniti šestodílku mezním kamenem mezi starými a novými Bratřimi jest tedy málo správným a také bezúčelným, jelikož reformovaného smýšlení a učení u Bratří doklady od počátku Jednoty před rukama leží³⁸ a vůbec obnovení církve Páně v Jednotě ráz pozdějších reformovaných církvi na sobě má; což hlavní příčinou, že potom sloučení s Reformovanými státi se mohlo. Není to bažení po obecenství s slavným jménem, nýbrž příbuznost ducha a totožnost věci, že

---

38 O tělesné přítomnosti Krista Pána, o řádu a kázni, učení o svátostech. „Učení českých Bratří o večeři Páně, od počátku jednoty až do konce bylo Kalvínovu nejpodobnější.“ Gindely.

Bratří pravými stoupenci Husovými se býti praví. Velice charakterisuje Husa v rozdílu od Luthera jeho vyřknutí na sněmě Kostnickém. „Pak-li že mi z Písma svatého dokážete, že bloudím, milerád, čemu jsem učil, odvolám.“ Co za učení Písma sv. uznal, to zvěstoval a hájil, ale vždycky hotov jsa přijmouti na základě Písma lepšího poučení. To bylo údělem Bratří. Oni byli vždycky hotovi přijmouti poučení a nikoliv zarputile na tom nezůstali, čemu někdy mezi nimi učeno bylo, pakli že o lepším z Písem se přesvědčili. R. 1495 na Rychnově nic se nerozpakovali vyznati: „Od těch časů až do nynější chvíle, co jsme psali anebo někdo z nás, obzvláště od sebe, anebo ze spolku těch věcí nezastáváme, by s nedostatkem psány byly.“ A tak smýšlejíce, jednali, kde podstatných příčin bylo, napořád. Vydávajíce r. 1574 konfesí z r. 1535 znovu přehlednutou, za dobré měli na konci předmluvy připojiti: „Myť tuto konfesí za svědectví přede všecněmi míti chceme víry naší, kterouž od předkův našich jsme přijali a podnes vyznáváme. Jest-li že pak co temněji, nebo ne velmi uměle, nebo jináče než býti mělo, buď od nich někdy, buď od nás předešle mluveno neb psáno bylo, to tímto napravujeme a podlé toho, aby jiná napravována i jim rozumíno bylo, toho žádáme.“ Podobně jednali Reformovaní. Podpisujíce druhou helvétskou konfesí r. 1566, nic se nerozpakovali spolu vyznati; „Osvědčujeme, že vždycky hotovi jsme, všecy tyto věci zde předložené a z nich jednu každou zvlášť, kdyby kdo žádal, obšírněji vysvětliti i také tomu, kdož by nás něčemu lepšímu ze Slova Božího učil, ne bez díkučinění i ustoupiti i povoliti v Pánu.“ Jinak se to mělo při reformací lutherské. Slovem svým na říšském sněmu ve Vormsu pronešeným: „Zde stojím, nemohu jináče. Bůh pomozí mi, amen!“ zkarakterisoval i svou reformaci. Luther byl hotov; co za pravdu uznal a vyřkl, to potom mělo zůstati, že by od někoho mohla lépe poznána neb vyřknuta býti, nehrubě mu na mysl přišlo. Když se jednalo o rozmluvu s Zwinglim v Marburku, psal lantkraběti Filipovi: „Třeba povážiti, zdali druhá strana (Zwingli) také poněkud odstoupí od svého učení... Neboť vím, že *já naprosto jim neustoupím*. Pakli že nepovolí oni, rozejdeme se bez výsledku.“ Jeho stoupenci byli o dokonalosti jeho a svého učení tak přesvědčeni, že u nich povstalo pořekadlo „Slovo Boží a Lutherovo učení nikdy ona nevezmou skončení.“ Reformovaní takových hyperbolí nikdy se nedopouštěli, své učení svrchovanosti Slova Božího vždycky podřizujíce, proto i dále dospívajíce. Tak i Bratří. V traktátu „O velebné svátosti“ praví: „Nic není lepšího, nic bezpečnějšího, nic stářejšího při víře křesťanské i při

Boží pravdě, než utéci se ku Písmu zákona Božího, jemu věřiti, při něm zůstati a jemu rozum v službu poddati.“ Spolu pak dařeni byli Bratří hned od počátku středmostí u vykládání Písem, nedávající se svěsti převládáním citu, kterým tak často zrak ducha se kalí. Kdež pak poznali, „že jsou nad míru a bez středmosti některé věci položeny,“ rádi (jak v Rychnově r. 1495 se vyjádřili) od nich upustili, nechťce těmi věcmi sobě překážeti, ani jich za správu budoucím zůstavovati. Než pokudž by se s Písmy svatými srovnaly a k vzdělání užitečnému sloužily, potud aby přijímány byly pro Písmo svaté.“ Slovo Boží a opět Slovo Boží bylo jim pramenem a pravidlem. Kdo by v tom neviděl příbuznost s Reformovanými! Konečně zvláštnost reformace bratrské k Reformovaným je potom vedoucí jest ráz její praktický. Bratří obnovující učení obnovovali také hned život. S učením vyzdvihli také hned řád a kázeň. Tu nebylo žádného odkládání jako jinde. To měli za tak nevyhnutelné, že za marné měli učení bez řádu a kázně. Proto sestoupivše ihned řád a kázeň mezi sebou zavedli a tím svědectví o víře, k vlastnímu utvrzení a k požehnání jiným podali. „Řád také,“ dí v řečené již předmluvě ke konfesí své „a kázeň svatou v církvi a péči o to, aby s učením a ústním vyznáním život a obcování se srovnávalo, jestliže kdo za věc zbytečnou býti soudí, ten na sobě znáti dává, že učení, křesťanského nezná a jemu nerozumí.“ „Od té... kázně kdybychom odstoupili, zradili bychom nad věrou křesťanskou i nad předky svými.“

„...Na samém toliko učení pravého vyznání přestávati nesluší, ale i tato druhá částka, totiž řád a kázeň býti má a té kdož zanedbávají a hříchům smrtelným bez trestání církevního neb i světského průchod dávají, s nimi se spojití nemůžeme. Nebo bychom pak slovy jedno a též učení s nimi vyznávali, však skutek mezi nimi a námi rozdíl činí. Kdožtkoli učení to, kteréž my vedeme za pravé mají, i kázněť, poněvadž se ona v něm také zdržuje, opouštěti by neměli. Kdež pak žádné kázně a řádu církevního není, může-li tu jaká církev býti, neví-li kdo, nechat' se ptá.“ O kázeň se i Reformovaní v církvích svých s dobrým úspěchem zasazovali. Nebyli-by zajisté Bratří k Reformovaným se přiblížili, anobřz s nimi se konečně úplně spojili, kdyby toto duchovní příbuzenství je k tomu nebylo přivedlo. *Navrácení se k Písmu a opět k Písmu, vykládání Písem v duchu Písem, pokorné všech věcí svrchovanému Slovu Božímu podřizování a s tím se nesrovnávajících napravování, konečné doléhání na osvědčení víry živé skutky a tím spojené vyzdvižení řádu a kázně — to Bratří a Reformované*

spojilo. Všecky ostatní příčiny jsou vedlejší. Žádné návštěvy Bratří u Reformovaných a Reformovaných u Bratří, počínající od r. 1540 nebyly by s takovým výsledkem se potkaly, kdyby onoho v hlavních věcech příbuzenství duchovního nebylo stávalo. Vyhubení pak Melanchtonství neb tak zvaného kryptokalvinství v Sasích r. 1574 mohlo toliko přispůsobiti k utužení a dovršení již stávajícího přátelství Bratří s Reformovanými. Od té doby co Melanchtonství z Vitemberku vypuzeno, přestalo spojení Bratří s Vitemberkem; spojení s reformovanou církví se tvrdilo (študentů bratrských již posíláno pouze na reformované fakulty, do Heidelberku, Cyrchu, Ženevy atd.) až konečně obě církve v jednu splynuly.

V. Vyvrácení námitek činěných proti jednotlivým článkům.

Potřebí nyní ještě k doplnění a vysvětlení těch jednotlivých věcí, o něž se v spisku Ignatia i v protispisku Mošovského jedná, tuto něco podotknouti.

a. O rozdělení desatera.

Mošovský se snaží dokazovati se spisů bratrských sahajících až do r. 1561, že Bratří dělili desatero tak jako Lutheráni. Jeho povídání a neúplné povrchní citování může jen poplésti těch, jenž právě ničeho před sebou nemají, než jeho spisek. Jako již Ignatius v poznámce podotkl, Bratří, v prvních letech Jednoty nechali desatero tak, jak je oni i Hus přijali z papežstva, totiž druhé (znějící proti obrazům) vynechávajíce. Potom od r. 1508 dávají desatero úplné, ale přidávajíce druhé (o obrazích) k prvnímu a počítajíce ještě podlé Augustina. Tak v apologii vydané r. 1508 a napotom; tak i v větším katechismu vydaném r. 1523 od Lukáše. Pamětihodné jest, že v tomto katechismu deváté přikázání zní: „Nepožádáš domu bližního svého ani manželky jeho.“ Což Mošovský opatrně vynechal. Desáté pak takto kladou: „Nepožádáš nižádné věci bližního svého, ani vola jeho, ani osla jeho, ani služebníka jeho“ atd. Bratří bezpochyby vidouce, že v V. Mojž. manželka kladena před slovo „dům“, spojili obě slova v jednom, devátém přikázání. V písních svých obyčejně slova „nepožádáš“ do jednoho verše kladou. Že pak v některých kancionálích za rokem 1523 vydaných přikázání proti obrazům se nenalézá, lze vysvětliti jednoduše

tím, že písňe, v nichž se tak děje, jsou staršího původu, z doby, kdež desatero ještě od nich opraveno nebylo. Bratři snad na památku je po dlouhý čas ponechali. Ještě v kancionále r. 1598 vydaném, v čase, kde Mošovský již vidí jen „nových Bratří,“ nalézá se píseň počítající desatero podlé Husa, kdežto předce před tím zejména v šestodílní Biblii, již zcela dle Origena a dle Reformovaných desatero byli rozdělili. Od r. 1579 datuje u nich dělení desatera dle způsobu Reformovaných, při čemž už potom setrvali.

b. O všudypřítomnosti těla Kristova.

Mošovský citujíc konfesí z r. 1566 podstatně od pozdějších vydání se nelišící, soudí, že s tím jejich vyznáním augšpurského vyznání křesťan dokonale spokojen býti může. Podobně toto i jinými citáty dotvrditi usiluje. Poukazuje na výše v spisku Ignatiově naznačený rozdíl učení lutherského o všudypřítomnosti od reformovaného učení, připojím tuto k objasnění smyslu bratrského o tomto článku, co v konfesí roku 1507 Vladislavovi do Uher poslané pověděli: „Novum vetitum a Christo legislatore praefatum est: Venient (inquit) multi et dicent: Hic est Christus aut lilie; ne credatis, neque exeatis, nec sequimini, quoniam personaliter in naturali sua substantia nunquam est descensus, nisi ad iudicium. Quam sententiam catholica fides his approbat verbis: Ascedit ad coelum, sedet ad dexteram Dei Patris, inde venturus est iudicare vivos et mortuos.“ (...osobně v přirozené bytnosti své nikdy nesestoupí, než teprv k soudu...). V „Excusatio contra binas literas doctoris Augustini datas ad regem“ r. 1508 praví: „Ex praecepto Dei veneramur Filium Dei, verum Deum et hominem, ad dexteram Dei Patris et secundum ejus praeceptum non credimus eum esse personaliter in terra, neque eum expectamus de coelo usque ad extremum diem iudicii, neque hos recipimus, qui eandem personam hic esse monstrant neque eam sequimur.“ A dále: „Dicimus, quod (Christus) non fuit, nec est, nec exit, donec ad extremum iudicium, quia cum illa substantia sui corporis nisi unum loeum habet, sicut sic habuit, adhuc viator non potest multiplicari nec corporaliter levare.“ A brzy potom: „Christus cum suo substantiali assumto corpore, quocum sedet nunc ad dexteram Dei non potest multiplicari, sed solum unus totus verus existenter manet in coelo et non potest corporaliter sumi a fidelibus

animabus, sed solum spiritualiter etc. — Ideo credimus et ex fide sentimus, quamvis Christus non est hic cum corpore naturali, mansione existenter et corporaliter, est tamen spiritualiter“ etc. (Nevěříme, že by Kristus osobně byl na zemi (t. j. i s tělem svým lidským) a neočekáváme ho s nebe než teprv k poslednímu soudu... jelikož bytností těla svého pouze jedno místo zaujímá, jakož zaujímal na zemi obcuje... Kristus podlé podstaty těla svého, které na se vzal, s kterým nyní sedí na pravici Boží, dělen býti nemůže, nýbrž jeden jsa, celý a bytně jest na nebi aniž tělesně od věrných duší požíván býti může, než toliko duchovně... pročež věříme, že Kristus, ač zde není s přirozeným tělem svým, bytně a tělesně, předce jest duchovně. —) V katechismu svém z r. 1523 na otázku: „Jelikož Kristus v nebesích jest na pravici Boží, jak medle jest s svými na zemi až do skonání světa?“ odpovídají, že přítomnost Kristova trojí jest: **1. osobní a tělesná**, podlé kteréž jest v nebi na pravici Boží; **2. duchovní**, podlé které v srdcích věřících přebývá a **3. posvátní**, jakž skrze Slovo a svátosti se děje.

Že toto učení Bratří o oslaveném těle Krista Pána není lutherské, ale s Reformovanými podstatně se srovnává, leží na bíledni.

c. O sestoupení Kristově do pekel.

Mošovský bratrský katechismus z r. 1615 za pravý neuznává, ač ho stará Jednota bratrská vydala. Ignatius poukazuje pak na něj a na poznámky v šestodílce k stvrzení souhlasu Bratří s Reformovanými. Mošovský se dovolává starších spisů bratrských. Co medle tím jiného dokazuje, než se Bratří dříve o článku tom mínění projevovali, které potom (dle zásady své výše připomenuté a od nich častěji projevované) za chybné poznavše, přesným učením nahradili. V 16. století ponejvíce Bratří v učení o sestoupení Kristově něco papežského podrželi. Tak zejména v třetím díle katechismu svého z r. 1523, kdež na otázku: „Proč sestoupil do pekel?“ dí: „Aby Písma svatá a řeči své naplnil, a aby satana svázal a moci jeho odjal... a že jest po smrti strany duše měl sestoupiti do pekel... na vykoupení jiných“ atd. V traktatu „O pravdě a jistotě spasení“ podotýkají k článku o pohřbení Kristově: „Duše Kristova s tělem se rozloučivši, odešla na místo odpočinutí svatých v pekle, ku vykoupení jich, jakž dí Zachariáš o Kristu a Žalm 16...“ Omylně tu Bratří bezpochyby soudili, že svatí předešlých věků, někde, vzdáleni nebe, příchodu Kristova k sobě ku

vysvobození svému čekají (snad limbus patrum u papežských). Takových omylných výkladů vystříhali se Bratří potom od času 1574; ač i kancionál z r. 1590 ještě písňe má s učením dřívějším a teprv vydání z r. 1606 je opravuje.

d. O věčném vyvolení.

Mošovský tvrdí, „že celá bratrská stará církev obzvláště v tomto článku s evanjelickou lutheránskou církví držela.“ Cituje pak především něco písni a delší vyňatek ze spisu Beneše Bavorinského. Nemoha však nepřipustiti, že v poznámkách šestodílky a v katechismu za tím vydaném o věčném vyvolení Bratří učili jako Reformovaní, končí, že neví, jakým by právem celé bratrské církvi mohlo připisováno býti, co jen někteří z jejich učitelů samovolně učinili. K tomu dlužno nejprvé podotknouti, že šestodílku i katechismus vydali „Starší a kněží Jednoty bratrské.“ A kdyby i nebylo tomu tak, tedy divně se vyjímá nestrannost Mošovského spisku, anť práci Beneše Bavorinského za dobrou má, když k účelu se hodí, jiné pak práce za samovolné učení některého učitele se prohlašuje, jen proto, že to textu právě nyní se nehodí. To tím divnější, když tuto práci zaručují „Starší a kněží Jednoty bratrské.“ Nepochopitelné jest, že Mošovský citát z konfesí bratrské v Ignatiově spisku uvedený za takový má, s kterým i Lutherán se spokojí. Pakli nikdo „sám od sebe, ani vůlí svou z těla a z krve té spasitelné víry dojíti a míti nemůže, leč ji sám Bůh... z milosti dá... kdy a komuž ráčí, tak aby přijímati mohl to vše, co se koli jemu skrze zjevené Slovo Boží a svátosti podává,“ nemůže býti řeči o spolupůsobení člověka, o předzvědění víry v smyslu lutherském. A když nyní všickni Slovo slyšící předce nepřijímají, ale v zatvrzelosti setrvají, a pouze částka, někteří uvěří, zdali tu není částečné vyvolení z milosti, což právě učením Písma od Reformovaných tak světle vyznávaným. Však i sám Hus byl partikularista, Bratří pak i v tom za ním následovali, jak také, mimo jiné, i apologie jejich z r. 1532, výše od Ignatia uvedená, dokazuje.

V písniích bratrských zdají se býti výrazy všeobecnosti nasvědčující. Avšak již samy citáty Mošovského co medle jiného tvrdí, než co Písmo učí, jenom nikoli v smyslu lutherském. Písmo praví: „Tak Bůh miloval svět“, o „kolikrát jsem chtěl shromážďiti dítky své... a nechtěli jste“, „zavřel Bůh všecky v nevěře, aby se nade všemi smiloval“ atd. A předce totéž svaté

Písmo učí: „Bůh působí ve vás chtění i skutečné činění.“ „Není na tom, kdož chce, ani na tom, kdož běží, ale na Bohu, kterýž se smilovává.“ „Uvěřili všickni, což jich koli bylo předřízeno k životu věčnému“ atd. Který středný vykladatel Písma mohl by nyní naproti takovým slovům tvrdit, že Písmo v oněch napřed citovaných verších učí všeobecnosti milosti? Bratří mluvili slovy Písma. Zevnitř se volají všickni; tak i napřed musel volati Ježíš, i apoštolé, tak musí i nyní volati všickni kazatelové evanjelia. Uvnitř se volají Bohem pouze vyvolení, předřizení. Tak učili i Bratří. Máme tu tajemství Boží, kteréž chtiti vyzpytovat byla by zpozdílost; my je nevystihneme, právě tak jako nevystihneme Trojici, jest tajemství, vzhledem kterého, jak i Kalvín v své Instituci praví, dlužno kořiti se, které věřícímu nedává příčiny k vychloubání se pro nějakou zásluhu svou, ani nevěřícímu, aby se vylouval a ruce v klín položil. Nebo kdož jsi uvěřil, z milosti Boží jsi uvěřil, a kdož jsi neuvěřil, z zatvrzelosti a vlastní viny své jsi neuvěřil. O těch písních bratrských kancionálů, které více říci se zdají, nežli samo písmo učí, domnívá se Elsner v spisku „Skoumaný Jan Jirk“, že bezpochyby pocházely od mužů, jenž před tím k jiné církvi přináleželi anebo pro svou osobu k všeobecné milosti se nachylovali. Jakož prý jisté jest, že i lutherské písně některé do bratrského kancionálu se dostaly. Takové písně v pozdějších vydáních, kupř. z r. 1615 napraveny jsou.

e. O večeři Páně.

Z toho, co Mošovský o tomto článku povídá, patrně se poznává první doba toleranční, kde slovenští lutheránští kazatelé, poznavše u Čechů se přihlašujících vůbec smýšlení o večeři Páně bratrské t. j. reformované, za tou příčinou, aby sborové augšp. vyznání mezi nimi předce místa míti mohli, k smlouvání ochotni byli, tak že nejenom ve věcech zevnějších se akkomodovali reformovaným (kupř. v upravení chrámů, nedáváním do nich ani obrazů ani svíček, připouštěním lámání chleba atd.) nýbrž i u vykládání slov ustanovení večeře Páně s vlastním učením lutheránským pokud možná se tajili. Neboť není to nic jiného než zatajování pravého lutheránského učení, když Ignatiovu „vypsání učení církve evanj. lutheránské o večeři Páně“ vytýká se neupřímnost, když se Mošovskému doslovné citování lutheránských slov „v chlebě, s chlebem a pod chlebem“,

rovněž slova „ústý tělesnými“ nelíbí a když konečně co „opravdové evanj. lutheránské učení o večeři Páně“ klade se učení, které specificky lutheránské jest pouze ve větě, že i nevěřící přijímají tělo a krev Páně, ostatně pak jest bratrské, reformované, kalvínské. Mošovskému záleželo patrně na tom, aby spisek jeho přišel v čas příhodný mezi lid český, smýšlením bratrský t. j. reformovaný, avšak namnoze v sprostnosti své hned nevědoucí, kam se uchýliti mající, k helvétské či k augšp. konfesí. Aby jej i se své strany pro tuto poslední získal, jakož i sám od některých Čechů za udělení rady požádán byl, uznal bezpochyby za vhodné specificky lutheránské učení umlčeti, a bratrských výrazů použití, které s Reformovanými se shodují.

Že Bohuslav Ignatius lutheránské učení pravdivě vylíčil, dokáže toto: Luther o večeři Páně učil, že chléb a víno se nepromění, jako římská církev praví, avšak že v chlebě jest oslavené tělo Kristovo a ve víně oslavená krev Kristova, tak že v těchto posvěcených živlech divným způsobem se zavírají jako kupř. meč v pošvě se nalézá. Z té příčiny také požívání děje se ústy tělesnými (manducatio oralis). Dle toho tedy také každý hodovník, buď si věřící, buď nevěřící, tělo a krev Kristovu požívá, onen ku spasení, tento ku odsouzení svému. Luther rozhodně učil této konsubstantiaci, t. j. podstatnému zahrnutí těla a krve Kristovy chlebem a vínem ve večeři Páně. Proti takové lokální konsubstantiaci Lutheráni se potom ovšem ohradili (capernaiticas illas imaginationes, de crassa et carnali praesentia excludimus Form. Conc. p. 755), avšak výrazů „v chlebě, pod chlebem a s chlebem“ podrželi i ve svých konfesích, rovněž že se přirozené, oslavené tělo a krev zároveň s posvěcenými živly požívá *tělesnými ústy* (participatio illa o re fit, tamen modus spiritualis est... verum et substantiale corpus et sanguis Christi o re accipiuntur... ab omnibus, qui benedictum panem edunt³⁹). Nic jiného ani Ignatius netvrdí. Jak ale Kristus, když by lokálně nebyl v chlebě a ve víně, má předce těmi samými tělesnými ústy jeden a požíván býti, to nechť si Lutheráni vyloží. My Reformovaní takovému učení, základu Písma naprosto postrádajícímu, nerozumíme. Takové učení Lutherovo a lutheránské o večeři Páně před sebou majíce, tvrdíme, že Čeští Bratři od prvopočátku jeho byli úplně cizí.³⁹ Nikdy neučili nějaké konsubstantiaci, proti lutheránským výrazům „s chlebem, v chlebě a pod chlebem“ výslovně se ohradili a jedení přirozeného těla Kristova tělesnými

---

³⁹ Viz výše podaný citát z Gindelyho spisku o večeři Páně.

ústý bylo jim neslýchanou věcí. Jakož pak učení o přítomnosti přirozeného těla Krista již od r. 1508 výslovně se protivují a dřívější výrazy této přítomnosti snad nasvědčující spíše nejasnosti (jakž i Gindely připomíná) slouti mohou.

Nechtěli zajisté nic jiného říci, než že v svátosti máme společnost s celým Kristem, Bohočlověkem, ač dle těla svého na nebi jest a s ním teprv zase k soudu s nebe přijde. Jinak by si Bratří někdy v jednom a témž článku byli odporovali. Z čehož také následuje, že i vyřčení o požívání těla Kristova dobrými i zlými, s jakými se u nich někdy potkáme, jen zdánlivě lutheránskému učení se podobají. Na doklad toho všeho stůjtez zde vlastní jejich slova. Na sněmu r. 1488 řečeno: „Svátosti v sobě zavírají znamení a pravdu znamenanou posvátně, mocně a právě.“ „*Svátosti pravda dvoje. Jedna podstatná*, jižto netoliko znamení, ale i znamenane neb posvátně jsou a *druhá posvátná*, jižto vlastně jsou. První podstatná pravda, jako druhé narození duchovní Kristem zasloužené, z víry darem Ducha svatého dané, způsobení pokrmu a nápoje chleba živého, těla a krve jeho v umučení a v smrti z milosti a dáni, z víry a z poslušenství víry účastnosti i požívání jeho k životu věčnému. Těmito pravdami nejsou svátosti podstatně, ale posvátně, mocně a právě. Pravda pak příležití jim vlastně jest moc a svědectví jisté v poselství Krista Ježíše... A ta moc původ má z ustavení Pána Krista.“ Což jest to jiného než když my Reformovaní věříme a učíme, že ve večeři Páně jest dvojí pokrm, jeden tělesný a jeden duchovní, kterýž oním tělesným se vyznamenává a jistí; ten tělesný není podstatně tím duchovním pokrmem, ale — praví Bratří — posvátně, t. j. podle našeho mluvení, znamením jeho a jistotou, pečetí jeho, a to mocí Kristova ustavení.

Když léta Páně 1494 mluveno „o svátosti těla a krve Pána Krista,“ na tom přestali, „aby věřeno bylo srdcem a vyznáváno ústy, že chléb jest tělo Kristovo a víno krev jeho, posvátně“ totiž, figurně neb znamenane, podobně tomu, jako i jiné řeči Páně vypravují, že on jest cesta, dvěře, on skála i beránek,⁴⁰ tedy žádná přítomnost přirozeného těla v živlech svátosti, nýbrž tyto znamenají tělo a krev Kristovu, tělem a krví Kristovou jsou takovým způsobem, že kdož toho chleba a toho vína požívá duchovně,

---

40 Takového porovnání později Bratří na nějaký čas se vystříhali (v Šestodílce opět se nalézá, viz výklad k Matouši); ale vždy přisný rozdíl činí mezi posvátným a duchovním jedením.

těla a krve Kristovy společnost má. Ale musí býti věřící; „neb — dokládají — můž to býti při někom, aby jedl a pil duchovně a posvátně nic a někdo posvátně toliko a ne duchovně a někdo posvátně i duchovně spolu a někdo ani duchovně ani posvátně.“ Opět v listu psaném téhož času králi praví prostě: „Vyznáváme, že kdežkoli podlé ustavení smyslu i úmyslu Pána Ježíše děje se od služebníků církve vysvědčení slovy Páně, jenž dí: Toť jest tělo mé, toť jest krev má, že ten chléb posvátný jest tělo Pána Ježíše za nás zrazené na smrt a víno posvátné jest krev jeho vylitá na odpuštění hříchů“ atd. K čemuž v dekretch doložili: „A kdožby nechtěl na tom prostém vyznání míti dosti, ale smyslu by hledal, takovému pravíme smysl víry té tento býti, že chléb jest tělo Pána Krista posvátně, duchovně, mocně a právě a též víno krev jeho.“ Výklad těchto slov podali Bratří v apologii z r. 1508 na ten způsob: „Posvátně, to jest v tajemství; duchovně, to jest ne tělesně, ne hmotně, ne viditelně, ne smyslům těla citelně; mocně, to jest skutečně, k stvrzování věřícím milosti spasitelné, nevěřícím pak a nehodným k odsouzení; právě, to jest, ne u figuře, jako bylo za starého zákona, ale v pravdě přítomné.“

V listu poslaném králi Vladislavovi r. 1508 dí: „Kristus s svým podstatným přijatým tělem, s kterým sedí na pravici Boží, nemůže rozdělen býti, nýbrž sám jediný, celý i pravý bytností svou zůstává v nebi, ani nemůže tělesně přijat býti od duší věřících, než toliko duchovně... pročež věříme a z víry smýšlíme, že Kristus tu není s přirozeným tělem, v bytnosti své, i tělesně, nýbrž duchovně, mocně, požehnaně i v pravdě.“

Podobně vyjádřili se v spisech svých „Sepsání důvodů... o klanění a klekání před svátostí těla a krve Boží. 1520. V Bělé“ a „Odpověď Bratří na spis Martina Luthera 1523. In monte Oliveti“; taktéž i v konfesí r. 1535 a v apologii r. 1538.

Na sněmu v Lipníku r. 1558 povědino legátům Polským: „Ačkoli věříme, jakž slova Páně vznějí, že chléb jest tělo Páně za nás zrazené a víno jest krev Páně za nás vylitá, tak odpírali jsme a odpíráme, by na večeři bylo tělo jeho podstatně, přirozeně a smyslně, ani by tu bylo živé, oslavené, et indefinitum seu glorificatum; neb dí Pán: Kteréž bude zrazeno; a tím mínil býti těla smrtelného. Ale díme: chléb jest tělo Páně, víno krev posvátně, id est per analogiam vel significationem, reproasentationem, exhibitionem, čemuž někdy říkáme znamenáně a svědčeně. Neb chléb chlebem a víno

vínem v svém přirození zůstává a netratě ho, ani méně, ani přejinačuje, ani v přirozený byt těla Kristova méně. A protože užíváme formule Kristových slov, chléb jest tělo, víno jest krev. *A za bludné že máme držeti, že v chlebě neb pod chlebem neb s chlebem jest, to že jest u nás od padesáti let repudiatum.*⁴¹ Kdož by v tom neviděl učení reformované církve! Že Luther, jenž z počátku Bratřím i příčinou učení o večeři Páně spílal kacířů, potom k nim přátelsky se měl a i strany tohoto článku se spokojil, nedá se jinak vysvětliti, než tím, že viděl, že Bratří důraz kladli na slova ustavení Kristova a aby tak věreno bylo, že v svátosti jest tělo a krev Páně; a živly za pouhé znamení míti nechtěli. Jinak ale Bratří od učení Lutherova vzdáleni byli, jako vzdálen jest Kalvín od Luthera a Ezrom Rudinger, ředitel školy bratrské v Ivančicích v listu k Bezovi r. 1575 psaném pravdy se nevzdaluje, praví-li, že co Luther za bratrské učení o svátostech měl, byl dobromyslný sebeklam. Bratří sami r. 1558, když jim jezuita Šturm vytýkal, že si prý v učení o večeři Páně nezůstali stejní, od Luthera se odvrátivše a k sektářům se obrátivše, v „Obraně mírné a slušné kancionálu bratrského“ odpírali tomuto jich sjednocování s Lutherem, „na tom jim prý málo záleží, co ten neb onen učil; Jednota jejich byla dříve než se Luther narodil a od počátku jejího že o večeři Páně jináče neučili než jak učí nyní.“ Bratří mluvili pravdu, a nedorozumění způsobeno jediné neurčitostí některých jejich výrazů.

Dlužno nyní ještě zodpovídati otázku, učili-li Bratří, jako učí Lutheráni, že *věřící i nevěřící*, anebo jak Bratří někdy se vyjadřují, *dobří a zlí, požívají ve večeři Páně těla a krve Kristovy?* Mošovský to tvrdí, cituje konfesí a apologie bratrské, kdež Bratří praví, že každý přijímá posvátně tělo a krev Páně. V konfesí podané králi Vladislavovi r. 1507 praví prý, „že každý člověk, dlužen prvé dojíti duchovního přijímání a požívání těla a krve Boží duchovně, nežli posvátně; a kdož nedojde duchovně prvé a posvátně jí a pije, k soudu jí a pije.“ V Apologii prý dí: „Každý, kdož přijímá, zlý i dobrý, přijímá v pravdě tělo krev a Páně... Věřící pak posvátně i duchovně přijímá.“ Konečně se odvolává i na konfesí z r. 1535, kdež stojí: „A ač obojí pravou svátost i pravdu svátosti posvátně zevnitřně přijímají, ale sami věrní duchovně. To všecko, co Mošovský cituje, dokazuje právě opak, svědčí proti lutheránskému učení a Mošovský Bratřím, zejména jejich

---

41 Viz také Osvědčení Jednoty... z r. 1558 artikul IV. citovaný v postille Kohlbrüggeových kázání vyd. H. z Tardy, 1870, str. 321 dole.

slovu „posvátně“ jednoduše nerozuměl. To pak patrně vysvítá z následujícího. Bratří, jak již výše ukázáno, činili rozdíl mezi *duchovním* (nebo podstatným) a *posvátným* užíváním těla a krve Páně. *Posvátným* užíváním těla a krve Páně bylo požívání chleba a vína co tajemných jistot těla a krve Páně. Takovými jistotami, anebo na takový způsob tělem a krví Páně byly chléb a víno v svátosti každému hodovníku. Ale ne každý hodovník nabyt sycení tím duchovním pokrmem, čehož chléb a víno byly jistoty, než toliko věřící, jenž co posvátně požíval, požíval i duchovně. Nevěřící požíval *posvátně* tělo a krev Páně, požíval totiž chléb a víno co jistot těla a krve Páně, ale ujištěného daru milosti předce účastným se nestal, *duchovně* nepožíval, proto že neměl víry. V ten smysl vyjádřili se Bratří i na synodu v Lipniku r. 1558: „Když takový chléb, ad usum sacramentalem segrepatus et consecratus, jeden a víno pito bývá, by od zlých bylo, požívá se tělo a krev Kristova posvátně“... „Chléb jest tělo Kristovo a víno krev, kteréžto obě i zlí i dobří přijímati mohou, však dobří *duchovně i posvátně* a tak hodně i spasitelně, ale zlí toliko *posvátně a i to nehodně*, protože k obvinění a k soudu těžšímu.“ Dí-li v konfesí z r. 1535 (a tak i ve vydání z r. 1574): „Ač obojí pravou svátost a pravdu její posvátně zevnitřně přijímají, ale sami věrní duchovně a tak spasitelně“, tedy tím nic jiného se netvrdí, než že i zlí požívají chléb a víno co pravdivé jistoty těla a krve zevnitřně, zlí však požívajíce bez víry, *ujištěného* daru milosti nepožívají. Učení lutheránské o tělesném jedení těla a krve Páně tělesnými ústy nemá u Bratří žádného místa. U Lutheránů jest v tom ještě trochu důslednosti; nebo učí-li, že tělo jest v chlebě a s chlebem a pod chlebem, snáze se pochopí, že i zlý tělesnými ústy jí tělo v chlebě (manducatio oralis). Ale Bratří od prvopočátku odpírali takovému učení, že by Kristus v svátosti, v chlebě a víně tělesně přítomen byl. Když tedy tělesně v chlebě přítomen není, jakž by nevěřící nebo zlý mohl tělesnými ústy těla Páně požívat! Něčemu takovému učití, anebo slovem „posvátně“ míniti, Bratřím nikdy ani na mysl nepřipadlo.

Bratří tedy o večeři Páně takto učili:

1. Ve večeři Páně jest chléb tělo Kristovo a víno krev Kristova posvátně a duchovně (mocně a právě).
2. Není ani transsubstantiací ani consubstantiací, nýbrž chléb zůstává chlebem a víno vínem; přirození svého neméně ani netratě.

3. Není Kristus tělesně přítomen, ani v chlebě, ani s chlebem, ani pod chlebem; nebo Kristus s tělem svým jest na nebi, odkudž teprv přijde v poslední den. Nyní jest přítomen duchovně.

4. Jedení těla Kristova tělesnými ústy (manducatio oralis) není žádného.

5. Chléb a víno ve večeři Páně nejsou pouhým znamením těla a krve Páně, nýbrž posvátným.

6. Každý, dobrý i zlý, požívá těla a krve Kristovy posvátně, ale dobrý posvátně a duchovně. Onen sobě k odsouzení, tento ku spasení a životu věčnému.

Toto jest prosté učení bratrské. Z výše řečeného každý sezná jak se tomu rozuměti má. Podstatně srovnává se toto učení bratrské zcela s učením reformovaným v druhé helv. konfesí a zejména v Heidlberském katechismu složeném, v knihách ku kterým se naše církve helv. vyznání hlásí. Formálně liší se tím, že Bratří slova ustavení večeře důrazně vždycky napřed kladou, chléb a víno ve večeři tělem a krví krátce nazývajíce, že rovněž na to důraz kladou, že ne člověk ale Kristovo ustavení dělá svátost,⁴² tedy každému přistupujícímu tatáž mocná a pravá svátost se podává, nikdo tedy výmluvy nemá, že by se mu něco méně podávalo — každý posvátně požívá — pakli ne každý duchovně, ten takový sám tím vinen jest, pro nevěru svou. V celku, co do formy se liší, že bratrský tuto způsob mluvení není tak snadno pochopitelný, jako v reformovaných konfesích. Na co bezpochyby narážel Turnovský, poslanec Bratří na synodu Sandomířském r. 1570, vyznáváje reformovaným Bratřím Polákům: „Nedávno četl jsem helvétskou konfesí“ (míní tu naši z r. 1566) „a shledav ji býti pravdivou, jakoby naši, toliko obšírněji a jasněji sepsanou, ničeho proti ní nenamítám, anobř za pravou a za svou přijímám.“

O posluhování večeři Páně třeba podotknouti, že Bratří z počátku na tom se ustavili, aby nejvíc stojícím podávali. Později zobecnělo u nich klečení⁴³

42 Jako „Malý Heidelbergský katechismus“ vyd. r. 1585 v ot. 34: „Dělá-li tedy víra naše svátost? Nikoli; nýbrž Kristovo ustavení a nařízení dělá svátost, ale víra přijímá dar v svátosti zaslíbený totiž tělo a krev jeho, tak jako ruka nebo ústa přijímají svatých znamení chleba a vína.“

43 „Majores quippe nostri anno 1494 stando communionem introduxerant, sed excitata ob id atrociora persecutione, desistere fuerunt coacti.“ Ratio disc. & ord. Frat. Bohem.

při požívání svatého hostie a dáváno do úst aneb na ruce.

Užívalo se z počátku oplátku neb chleba okrouhle krájeného, potom i v čtverhranné formě, avšak vždycky jej posluhující lámali. „Předně k vyznamenání tajemství smrti Kristovy a jeho těla od duše oddělení a tak jako zlámání; potom pro rozdělování téhož chleba posvátného všechnem užívajícím.“ Obyčejně posluhováno sv. večeří Páně čtyřikrát do roka. (Usitate s. coenam quater anno celebramus.)

VI. Úsudky Bratří o augšpurské konfesí.

Zbývá mi nyní ještě toliko podati tuto některé Úsudky Bratří o konfesí augšpurské a učení lutheránském vůbec.

„Léta Páně 1546 stalo se shromáždění starších v Boleslavi a mezi jinými věcmi předně vzata jest předse kniha zpráv kněžských, od Bratří starších za spravování B. Lukáše dobré a svaté paměti udělaná a kněžím k zprávě vytištěná a vydaná. Kterážto kniha času předešlého po smrti B. Lukáše byla jest od nás poopuštěna a opovržena z příčin těch, že jsou Bratří jako prvé tak i tehdaž vždy hledali, mohli-li by co lepšího mimo Jednotu naleznouti. A času toho učení *lutheriánské* v Němcích skrze kazatele jejich slavně se před očima mnohých stkvělo, tak že se i nám některým mimo Jednotu a učení její světlejší a dokonalejší býti zdálo. *Ale v prodlenějším času i skrze skutečné zkušené poznáno jest od nás, že víc blesku v slavných výmluvnostech slov a v slibných lahodách řeči z umění jazyků (po čemž všecken svět dychtí) bylo jest, nežli celost a dokonalost pravdy Bohem zřízeného spasení.*“

Léta Páně 1557 shromáždili se do Slezan všickni Bratří starší z Čech, z Moravy, z Polsky, z Prus, a synod také svolali. „V témž shromáždění dána odpověď pánům polským tu přítomným na tyto věci: Mají-li augšpurskou apologii přijíti, naši opustíce? Odpověď: Nijakž, ale předse se držeti naší a to z těchto příčin: Jedno, již jsme se v tom pronesli v té apologii (příčteno by nám bylo, že jsme nestáli); nebo jest i králi podána i jiným. Druhé, *neplná jest a nedokonalá augustánska konfesí v mnohých věcech, kteréž i jmenovány byly; naše dokonalejší k správě svědomí, onano nepostačovala*

zvlášť strany řádu a kázně.“

V shromáždění starších v Přerově l. P. 1561 pilně také rozjímáno a souzeno bylo o Jednoty „se s evanjelíky kterýmikoli srovnávání neb nesrovnávání, pokud to může a má býti neb nebýti.“ Rozjímáno: „*Poněvadž v Polště nyní dvojí se nalézají evanjelíkové, kteříž jedni i druzí Jednotu k sobě táhnou a připojiti usilují, totiž jedni ti, jenž se držeti praví augustánské konfesí a druzí Kalvína, tak jakž i prvé se Jednotě dalo, když německy konfesí naše byla vydána a dvakrát tištěna rozdílně, pročez Švýcaři k Bratřím posílali, k kterým tedy naše přiznání má býti a pokud?*“ „Po dlouhém těch věcí rozsuzování zavíráno na tomto: Ačkoli srovnání toto a jako v tovaryšství vjíti předků našich s doktorem Mart. Lutherem a pomocníky jeho, potom též s doktorem Mart. Bucerem a jeho tovaryši nehaníme ani pobíháme, ale to, na čemž jsme spolu zůstali, nepohnutě držeti míníme, totiž abychom my zůstávali apoštolé čeští atd. a oni totiž Lutherovi pomocníci a učedníci atd. němečtí, dobře o sobě smýšlejíce i Pánu Bohu se jedni za druhé modlíce; **však že jsou nás ještě bližší evanjelíkové ti, kteříž Kalvína následují**, s nimi naše v Kožmínku snešení léta Páně 1555 stalo se.“

„L. P. 1565 v shromáždění starších rozjímáno o konfesí augšpurské a naší, byl-li by jaký rozdíl mezi nimi a měla-li by od nás přijata býti, kdyby o to na nás dotíráno bylo? Co se učení dotýče, že ač by *rozdíl* nějaký v učení našem a jejich nalezen býti mohl, *ten že nejvíce se vidí při artikuli o ospravedlnění při svátostech, o nichž oni vysoce mluví, o kázni neplně a zlého životem kněžstva i lidu vymlouvání a rozpasování a smíšení se s mocí světa i jí místa od nich dávání v správě církve a v jmění zboží proti artikuli starých Čechů, že kněží nemají světsky panovati.* A protož co se konfesí augustánské dotýče, bude-li nám podána, soudili jsme, poněvadž artikule mnohé křesťanské čistého evanjelium v sobě má a otcové naši s Lutherem se povznesli v Vitemberce a v Prusích po druhé... abychom my také ji nezamítali, ani pobíhali, ani ovšem naříkali a tupili — Ale přitom abychom vždy se volali k naší... a při ní zachování býti žádali, *zvláště strany těch kusů, při nichž jsou sami vůdce evanjelíků první svou nedošlost seznávali a opravy žádali, totiž strany řádu a kázně.*“

Když r. 1570 na sjezdu Sendomírském spojení Bratří a Reformovaných a Lutheránů se bylo stalo, přičinil se potom Crato, osobní lékař Maximilianův, aby augšpurská konfesí (rozumí se ta změněná z r. 1540)

ode všech evanjelíků přijata byla. A pro ten svůj návrh zejména chtěl získati Bratří. Avšak biskup Bratří, Blahoslav, rozhodně r. 1571 proti tomu se ozval, řka: „že konfesí augšpurská mezi všemi nejméně vyhovuje, jakž toho množství výkladů, jichž se jí dostalo a pozdější za ni následovavši konfesí, jichž nutně vyhledávala, dokazují.“

Již po takových dokladech nebude tuším více rozepře o to, které evanjelické církve, dle helvétské či dle augšpurské konfesí Bratří byli a jsou bližší, jak se státi mohlo, že Bratří potom s Reformovanými v cizině v jednu církev se sestoupili, a proč když doba tolerance byla nadešla i ve vlasti velká většina českých evanjelíků konfesí helvétskou za svou přijala. Legitimní dědičkou Jednoty jest česká církev dle helvétského vyznání, dědičkou Jednoty u víře a v povolání, býti domem duchovním, v němž by čisté Slovo Boží se hlásalo, svátostmi řádně podlé ustavení Kristova se posluhovalo a kázně k utvrzení domu toho se užívalo, v povolání býti solí národu českému za nového věku, jakož Jednota mu byla solí za onoho starého věku. Pročež každý duchovně živý oud její, maje v poctivosti památku vůdců svých, nedá se svěsti ani sebe slavnějším jménem bez věci, nýbrž zůstane při práporu svém, kterémuž Bratří, když ještě o sobě trvali, dali slavné svědectví a kterýž potom vedle svého také za svůj jsou přijali. A jakož reformovaná naše církev živě si toho vědoma jest, (jak poslední konvent t. r. v Praze shromážděný potěšitelně najevo dal), že duch, jenž Jednotu volal, duch přesného učení a duch pobožnosti života, řádu a kázně také jí volal a jí hýbe: tak každý duchovně živý oud naší drahé církve konající spasení své s bází a s třesením, usilovati bude, aby nejenom vzácné jméno měl a ústy vyznával, ale také životem a obcováním osvědčoval, že milost Boží v Ježíši Kristu koná v něm dílo své!

Synod Boleslavský r. 1598 volal k kněžím Jednoty: Sic state, in Domino carissimi ne circumferamini quolibet vento doctrinae!

V Zjevení praví Duch církvím: Drž se toho, co máš, aby žádný nevzal koruny tvé!

Ve Vídni v srpnu 1874.

Heřman z Tardy